Тувинская
республиканская
БИБЛИОТЕКА
им. А. С. Пушкина

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1987
чылдың
март
3
вторник
№ 53 (13353)
1925 чылда үндезилеттинген.
Өртээ 3 көпеек

МОСКВАДА КЕЛГЕНИ

Совет чазактың чалааны-биле Исландияның Премьер-Министри С. Херманиссон кадайы-биле Москвада март 1-де чедип келген.

Аэродромга ону СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. И. Рыжков кадайы-биле, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы В. С. Мураховский, албанның өске-даа кижилери уткуп алган.

(СЭТА).

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары М. С. ГОРБАЧЕВТУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Совет Эвилели 1986 чылдың январь 15-те төөгүлүг масштабтыг программа — ядролуг чепсекти үе-чадалап узуткаарының программазын идип үндүрген. Ону саналдавышаан, бистер келир үениң айыыл чок чоруу — ядролуг чепсектиг эвес айыыл чок чорук дээрзин бүзүрелдиг угаап билген бис. Совет удуртулга удуртуруң мөңээ дааскан чурттуң Камгалал чөвүлели бодунуң чуртунуң, бистиң эвилелчилеривистиң айыыл чок чоруунуң, бүгү-ниити айыыл чок чоруктуң айтырыгларын кичээнгейниң төвүнге доктаамал тургузуп турар. Чер бөмбүргүнүң айыыл чок чоруу, кижи төрелгетенниң дириг артары чепсек күжү-биле эвес, а кадыг күжениишкиннер-биле болгаш политиктиг аргалар-биле хандыртынар дээрзинге бисте бичии-даа чигзиниг чок.

Улустарның сарыылдыг бодалы, партияларның болгаш шимчээшкиннерниң хөй кезии, бодун камгалаттынар чадалга кижи төрелгетен бодун боду узуткап каар деп бодалды хүлээп көрбейн турар. Делегей мурнунга улуг харыысалганың медерелин билирин удуртулга болдурбушаан, Совет Эвилели ядролуг чепсек чок, күчүлел чок делегейниң эрге-ажыынга ботботтарынга хүлээп көрдүнер шиитпирлерни чедип алыры дээш туржуп турар.

Чоокта чаа Москвага болуп эрткен шуулганга эртемниң болгаш культураның, политиканың болгаш шажынның суралгыг төлээлекчилериниң манаашкынын, дүвүрээшкинин, күжениишкинниг дилеп тывыышкынын бистер база катап көрүп, бистиң үевистиң айыылдыг байдалын тодаргайы-биле эскердивис.

Ядролуг чепсекти дүжүрери — болдунуп болур боттуг политика дээрзин Рейкьявик көргүскен. Каттыштыр алдынганы-биле ядролуг айыылды болдурбазынга ханы бурунгаарлаашкынны кылыптар хевирлиг ындыг белдук шиитпирлерни дугуржуп аптарынга бистер Исландияның найысылалынга чүгле чаңгыс базым четпээн бис. Рейкьявикке ужуражыышкынның ужур-дузазы-даа, үре-түңнел чок болганы-даа ында. Ужур-дузазы чүдел дээрге ядролуг чепсек чок делегейни чедип ап болурунуң перспективазы ажыттынганында. Түңнел чок болганы чүдел дээрге ядролуг бодаашкынның күжүнге алыскан күчүлүг күштер дугуржуушкуннарны хүлээп алырынга удурланганында.

Рейкьявик соонда чүү болганы бүгүдеге билдингир. Америк администрациязы чедип алдынган чүүлдерден ойталап эгелээн. Совет-америк чугаалажыышкыннар, оларга бурунгаарлаашкынны болгаш тодаргай чорукту кылырынче бистиң күжениишкиннеривис турзажок, чаңгыс черде доктаатынып турув берген. Стратегтиг шаап халдаашкын чепсектерин, ортумак ыракшылдың ракеталарын, космос чепсээн, ядролуг чепсектиң шенелделерин каттыштырган саналдарның бүгү комплексин Рейкьявикке чугаалажып көөрүн чөптүг деп санап турган ажылдакчылар, Совет Эвилели оларны шиитпирлээрин пакеттер аайы-биле болдурарын кызыдып туруп берген деп сылдап алгаш, ол угланыышкынның кайызының-даа талазы-биле дугуржулганы боттандырбазынга өйлежип туруп берген. Херек кырында чугаалажыышкыннар бодун хараан сонуургалдар-биле, шериг-технологтуг артык күштүг болурундан адырлыр хөөн чок күзел-биле, чепсегленииишкин айтырынга, чүнүң-даа мурнунда космос дамчыштыр, бурунгаарлай бээр дээн ындыг бодал чок санаашкыннар-биле моондактаттынып турар.

Биске ындыг туруш дүүшпес, харын-даа хүлээп алдынмас. Бистиң принципиалдыг угланыышкынывыс — деңхемчээлдиг айыыл чок чорукче, бот-боттарынга хүлээп көрдүнер дугуржулгаларны чедип алырынче орукту ажыдып турар арганы могаг чок дилеп тывары.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу чоокта чаа ядролуг чепсек чок делегейниң программазын боттандырары-биле холбашкан айтырыгларның комплекизин чугаалажып көргеш, бо угланыышкын талазы-биле база бир улуг базымны кылыр дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Бөгүн совет удуртулганың өмүнээзинден дараазындагы бистиң шиитпиривис дугайында чарлап тур мен.

Совет Эвилели Европага ортумак ыракшылдың ракеталарының айтырыын айтырыглар бөлүүнден аңгылаарын, ооң талазы-биле аңгы дугуржулганы чарарын, оон-биле кады ону кандыг-даа соңгаарладыышкын чок кылырын саналдап тур. Ындыг базымны кылырынга чүгле үндезин эвес, а херек кырында белен дугуржуушкун бар. Рейкьявикке ССРЭ болгаш АКШ чоокку беш чылдарның дургузунда Европада боттарының ортумак ыракшылдың шупту ракеталарын чок кылырының дугайында дугурушкан болгай. Ол үениң дургузунда бистиң девискээривистиң Азия талазынга ол класстың совет ракеталарының саны, бир эвес АКШ бодунуң национал девискээринге ортумак ыракшылдыг ракеталарының октарының санын база-ла ол хире кылдыр арттырып аар болза, чүс чедир кызыртынар.

Европага ортумак ыракшылдың ракеталарын чок кылырының дугайында дугуржулгага ат салганының соонда, ССРЭ дораан-на ГДР-ниң болгаш ЧССР-ниң девискээрлеринден Барыын Европага «Першинг-2» болгаш чалгынныг ракеталарны сайгара тургузуп эгелээнинге харыы кылдыр тургускан улуг ыракшылдың оператив-тактиктиг ракеталарын ол чурттарның чазактары-биле дугуржуушкун ёзугаар үндүрер. Оператив-тактиктиг өске ракеталарга хамаарыштыр чүнү чугаалап болурул дизе, оларны кызырарының болгаш долузу-биле чок кылырының талазы-биле чугаалажыышкыннарны ам дораан-даа болза эгелээринге белен бис.

Ынчангаш эң кыска үеде бистиң Европа бажыңывысты ядролуг чүъктүң дыка улуг кезээнден хостап болурунуң аргазы бар. Ол болза Европаны ядролуг чепсегленииишкинден долузу-биле хостап болурунче боттуг болгаш улуг базым болур ийик. Бистиң саналдарывысты Женевага АКШ-биле чугаалажыышкыннарның столунуң кырынга салып тур бис.

Бир эвес ССРЭ ортумак ыракшылдың ракеталарының дугайында айтырыгны Рейкьявик пакединиң иштинден уштуп каап тар болза, оларны чок кылырының дугайында чугаалажып аарынга кандыг-даа бергедээшкин чок турар ийик деп бистерни чаңгыс эвес удаа бүзүредип келген. Ам ону херек кырынга боттандырарынга эң эки арга тургустунуп келген. Ону европажылар, өске-даа диптерниң чоннары манап турар, ону амгы үениң болгаш келир үениң сонуургалдары, эрге-ажыктары негеп турар.

Совет чазак Европага ортумак ыракшылдың ракеталарының дугайында айтырыгны онзалап көрбүшаан, стратегтиг чепсектерни кезээ-биле кызырарын, ооң соонда оларны шуут чок кылырының талазы-биле дугуржулганы чедип алырын онза чугула херек деп ам-даа санап турар. Ындыг дугуржуушкунну чедип алыры, мооң мурнунда чаңгыс эвес удаа демдеглеттингени ышкаш, ол айтырыгларның аразында тудуш холбаалыг болганындан, чепсекти космосче үндүрүп тургузарын болдурбас дугайында шиитпир-биле харылзашкак дээрзи чугаажок.

Кандыг-даа бергедээшкиннер болгаш өжегерээн кылып турар моондактар турза-даа — ядролуг чепсегленииишкинниң дүжүрер дугайында айтырыгны шиитпирлээри чугула деп. Совет Эвилели бодунуң күзелин база катап илергейлеп тур. Чаа угаазылаашкын дээрге-ле хөйниитиниң, Европаның болгаш делегейниң-даа үнүнге дыңнангыр боор, өске-даа чоннарның сагышсыраашкыннарын база сонуургалдарын угаап билири, бистиң сырый харылзаалыг делегейивиске кожаларның айыыл чок чорууну боттарының айыыл чок чорууидан аңгылавазы-дыр.

Тургустунуп келген төөгүлүг арганы салбас ужурлуг бис. Бис дүрген, таарымчалыг харыыны манап тур бис.

Төлевилелди деткип, чугаалажып турар

ДЕТКИДИМ

База бир төөгүлүг болуушкун — 1987 чылда СЭКП ТК-ның январь Пленуму. Орта эде тургустунуушкунуң болгаш партияның кадр политиказының дугайында айтырыгны чугаалашкан. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары М. С. Горбачевтуң илеткелин болгаш түңнел чугаазын номчуп танышкаш, эң амыдыралчы, үениң негелдезинге дүүшкен айтырыглар болурун билдим.

Ажыл-агыйның чамдык бүдүрүлгелеринде, организацияларында планнар күүсетпес, янзы-бүрү чылдагааннардан четпес ажылдап, чаа арга-дуржулганы ажыглавайн турарларны эде тургустунуушкунуң болгаш дүргедээшкинниң оруунче кирерин илеткелде чугулалааны черле чөптүг. Ол ышкаш чурттуң амыдыралының бүгү талаларын ханызы-биле чаартырынга эде тургустунуушкунуң ужур-дузазын СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң материалдарында тодазы-биле айыткан. Ук Пленумнуң материалдары кижи бүрүзүнүң ажыл-амыдыралынга удуртулга болур. Ынчангаш өске бүгү улус-биле бир демей, Пленумнуң материалдарын өөренип, харын-даа оон уштта бижидилгелерни кылып ап турар мен.

Оон аңгыда «Күрүне бүдүрүлгезиниң (каттыжыышкынының) дугайында» Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Хоойлузунуң» төлевилелин база-ла чүүлдүг-зүнмес аргам чок. Төлевилелде бүдүрүлгениң, организацияның, бригаданың, цехтиң, звенонуң удуртукчуларын ажылчыннар боттары шилип алыр, ажылынга харыысалга чок, бодун тогдувар, эрги практикадан уштунмайн, чаңгыс черде таптап орар удуртукчуну чайладыр, ооң орнунга боттарының аразындан ажылды эки билир, мөзү-шынарлыг кижини соңгуур дээнинге бүрүн каттыжар мен.

Маңаа дараазында чижекти кирейн. Бистиң Барыын-Хемчик райпозунуң даргазының садыг талазы-биле оралакчызы Н. С. Устинова черле эки ажылдавас кижилериң бирээзи. Бараан актылап тура, кандыг-даа сүме чокка кылыр. Чижээлээрге, февраль 6-да 3 тонна яблокту райпонуң муңгаш будкалыг машиназынга чүдүргеш, Кудугай ховузунда чоогага барып төпкен. Бодундан биче дужаалдыг ажылдакчыларны чаңчап, херектээр.

Райпода улуг бухгалтер Н. И. Фураловаиы ажылдаары-биле Каа-Хем районундан чоруткан болган. Ону 1986 чылдың чазынында хуучуларның отчёт-соңгулдалыг хуралынга баштаар черниң кежигүнүнге соңгаан. Каа-Хем районга ажылдап тургаш, хөй өре-самчыгдал база кылган. Ол өрезин чогум төлеп азы төлевейн турар бе дээрзи эки-ле билдиимес. Санажылга бухгалтерии чүнү-даа билбес улус болуп орарлар. Респотребсоюзтан ревизорлар келгеш, сан-хөөнүң чарыгдалынче ханылавас. Олар чүгле бараан саарылгазын күүсеткенин, ниити орулга, карылганы түңнээш чоруй баар. Мындыг чижектерни райпонуң удуртулгазындан, бухгалтерия аппаратындан ам-даа хөйнү көрүп болур.

Чаа Хоойлу ёзугаар үстүнде адааным кижилерни ажылдан хостаары-биле бадылааш, солуур кижилерни дилеп тыварынга, шилип алырынга киржип, арга-сүмем бээр мен. Райпо коллективиниң эде тургустунуушкунунга Хоойлу төлевилелинде 7, 8, 11, 12, 13, 14, 17, 22-ги пунктуларны ажылга ажыглап кириптери чугула деп бодаар мен.

Э. СААЯ.
Барыын-Хемчик район.

ЧУРУКТА: Элегес-Аксыда хана материалдары кылыр заводтуң ажылчыны Александр Дамбаевич Дыртый-оол бодунуң ээлчээнде макталдыг ажылдап турар.

Ооң башкарган дерилгезинден туунйбулар соксаал чокка шуужуп үнер. Бо чылдың январьда ол чарыштың тиилекчизинге санаткан. Ол хүнде үлүүн 150 хуудан кудулатпайн келген. Февральдың социалистиг чарыжынга ол база идепкейлиг киришкеш, чарыштың тиилекчилериниң бирээзинге санаткан.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ДООСКАН

«Октябрь 30 чылы» совхоз эрткен чылын чер ажылдарының талазы-биле чамдык эки көргүзүглерни чедип алгаш, СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң, агроүлетпүр ажылдакчыларының профэвилел болгаш ВЛКСМ райкомнарының ажыл-агыйлар аразында шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Совхоз гектар санындан ортумаа-биле 23,7 центнер дүжүттү ажаап ап, күрүнеге 1285 тонна тарааны дужааган.

Ак-Даш, Дүвүрең болгаш Кызыл-Хадың хову бригадаларында кожуг техниказын бүрүнү-биле септеп дооскан. Механизаторлар Бады Ондар, Маадыр-оол Монгуш база Солун-оол Ондар олар септелгеге эки ажылдааннар.

О. ОНДАР.

ФЕРМАДА

«Тиилелге» совхозтуң сүт-бараан фермазы бо чылын бот-орулга-чарылгалыг ажылдаарынче шилчээн. Юбилейлиг чылды ферманың коллективи эки эгелээн.

Январь, февраль айларда коллектив планын ажыр күүсеткен.

Социалистиг чарыштың тиилекчилери саанчылар Мөнең Куулар, Бочунай Куулар, Адаш Ондар, хоочун кадарчылар Лама Монгуш, Сат-оол Монгуш олар эки үлегер-чижекти көргүзүп келгеннер.

Январь-февраль айларда фермада 200 ажыг инек бызаалаан, бызаалары ончаменди.

Фермада ажылдап турар кижилерге таарымчалыг байдал тургустунган. Столовая, магазин, ажылчыннар чунар душ ажылдап турар. Кызыл-булуңда телевизор, ойнаар чүүлдер бар, көргүзүг самбыразын аскан.

К. МОНГУШ.
Кур-Чер суур.

СЪЕЗДИНИҢ ДЕЛЕГАТТАРЫ ЭЭП КЕЛГЕН

Профэвилелдериниң Тыва область организациязындан ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XVIII съездизиниң делегаттары — профоблчөвүлелдиң даргазы Ш. П. Куулар, Сүт-Хөл районнуң «Сүт-Хөл» совхозунуң хойжузу Н. А. Куулар болгаш «Шагаан-Арыг тудуг» трестиң № 18 КМК-зында бригадир И. М. Карпов дүүн чанып келген.

Аэропортка солуннар корреспондентилери делегаттардан кыска интервьюну алган. Профоблчөвүлелдиң даргазы Ш. П. Куулар съездиниң шиитпирлеринге дүүштүр республиканың профэвилел организациязының сорулгаларының дугайында журналистерниң айтырыынга мынчаар харыылаан:

— Мооң-биле ССРЭ-ниң профэвилелдериниң съездизинге делегат кылдыр ийи дугаар соңгудуп турарым бо. Мурнуидагызынга деңнээрге бо съезд бистиң чуртувуста болуп турар эргилделиг үениң, чаартыышкыннарның болгаш эде тургустунуушкунуң байдалын барымдаалап, профэвилелдерниң ажыл-чорудулгазынга принципиалдыг үнелелди берген. Келир үеге аажок улуг сорулгалар салдынган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары М. С. Горбачевтуң чугаазында бистиң ажылывысты идепкейжидерин аажок тодаргай болгаш билдингир кылдыр айыткан. Күш-ажылчы коллективтерге ажылды экижидер — съездиге айыткан тодаргай угланыышкын ындыг.

Съездиге ССРЭ-ниң профэвилелдериниң Уставынга өскерилгелер дугайында айтырыгны чугаалажып көрген болгаш бо талазы-биле доктаалды хүлээп алган. Уставта профэвилел кежигүнү кижи бүрүзүнүң эргелери болгаш хүлээлгелери кончуг тода айыттынган. Ону черле онзалап айытса эки боор. Чүге дээрге профэвилел кежигүннериниң аразында боттарының эргелерин кончуг эки билир, ол хирезинде хүлээлгелерин болганчок уттуптарлар ам-даа бар болдур ийин.

Амгы үеде бистиң кол сорулгавыс — профэвилел организациязы бүрүзү, профэвилел ажылдакчызы болгаш активчи бүрүзү бодувустуң ажыл-чорудулгавыска съездиниң шиитпирлерин, аңаа М. С. Горбачевтуң чугаазын удуртулга болдуруп, шудургу ажылдаары болур.

Н. М. Карпов съездиниң ажылынга киржип турар үеде ооң бригадазы бо чылдың баштайгы ийи айларының планныг онаалдаларын хуусаадан эрте күүсеткеш, ол дугайында телеграмманы бригадиринче чоруткан.

— Эштеримниң телеграммазы мени дыка-ла сорук кирирген — деп, Иннокентий Маркелович журналистерге чугаалаан. — Ниитизи-биле съездиге ажык-чарлыг чоруктуң хөй болганы, бистиң амыдыралывыста бар четпестерни долу алап, оларны чок болдурарының тодаргай, боттуг оруктарын айтып турганы мээң сеткилимге дыка-ла таарышты.

— Кызылга безин ховар кээр кижи мен, мээ бистиң съездивис-даа, найысылалывыс Москва-даа дыка-ла хөй чүүлдерни арттырды. Съездиниң шиитпирлери бисти чаа-чаа ажыл-херектерже сорук кирди — деп, малчын Н. А. Монгуш чугаалады. — Оран-чуртумга чедип, съездиниң материалдары-биле эш-өөрүмнү таныштырар мен. Аажок-ла өөредиглиг, ажыктыг съезд болган деп билдим.

Н. БАЗЫР.

ЧУРУКТА: ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XVIII съездизиниң делегаттары Кызыл хоорайның аэропортунда.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ХҮЛЭЭНГЕНИ КҮШТҮГ

Каа-Хем районнуң «Кызыл тук» совхозу район төвү Сарыг-Сеп суурдан ырак эвес черде турар. Ол — хөй адырларлыг база бир улуг совхозтарның бирээзи. Мал ажылы, ооң иштинде хөй ажылы продукция бүдүрүп садар талазы-биле эвээш эвес үлүг хууну ээлеп турар.

Он ийиги беш чылдың баштайгы чылында совхоз хөй ажылындан продукция бүдүрер болгаш садар планын ажыр күүсеткен. Бо түңнелдер — ында ажылдап турар малчыннарның шудургу ажыл-ижиниң түңнели дээрзи чугаажок. Малчын улустуң ажылы ындыг-ла амыр эвес. Олар кыштың чыварзыг соогу, чайның ышкам изиин-даа дивес, бүгү-ле күжүн кадатче углап, дүн-хүн чок ажылдаарлар.

Хой кадарып ажылдап турар кижилерниң аразында мурнакчылар эвээш эвес. Оларның бирээзинге аныяк ирт кадарчызы хоочун хойжулар Тамара, Аграмит Тоскарлар хамааржыр. Чоокта чаа район төвүнге болуп эрткен мурнакчы малчыннар слёдунга олар база киржип чораан. Эрткен чылдың түңнелдери-биле эки көргүзүглерни чедип алганы дээш совхозтуң администрациязы Тоскарларга ертектиг бараан-нарны тывыскан. Эрес-кежээ, найыралдыг малчын өг-бүле төрээн совхозунга 8 тонна центнер немелде деңзиин пландан ажыр берген. Малчын өг-бүлениң чедиишкиннери болгаш оларның чедип алган немелде деңзизи дээш совхоз дирекциязы муң ажыг рубль түңнүг немелде акшаны санап берген.

Ооң кыштаа совхоз төвүнден эң ырак черде турар. Чедип кээривиске, малчын хоюн суггарган тур. Ужуражып мендилешкеш, малчынның ажыл-агыйын сонуургап, кодааның байдалы-биле таныжып эгеледивис. Суггатта турар аныяк ирттер күскү семиртилгеден кышче кирген байдалын ышкынмаан, тодуг-догаа хевээр. Коданда ниитизи-биле 423 баш бар. Ону Аграмит Тоскар, ооң кадайы Тамара база оларның улуг уруу Чечек үжелээ малдап турар болду. Кыштагда мал чемин четчир кылдыр сөөртүп эккеп каан. Дус база четчир. Малчынның кажаазының ишти кургаг.

Малчыннардан ажыл-ижиниң канчаар чоруп турарының дугайында сонуургап айтырдым:

— Малчын кижиге амырдыш турар эвес. Совхозта ам он чыл ажыг мал кадарып ажылдап келдивис. Бо үениң иштинде кандыг бергелер турбаан дээр. Ылаңгыя баштайгы базымнар кончуг берге турган. Ону чажырып канчаар, эрткен чүве эрткени ол. Ынчалза-даа бергелерни көрүп, оон чогуур түңнелдерни үндүрүп тургаш, мал ажылынга мергежилди чедип алыр чүве-ле болгай. Бо чылын магалыг, чылыг кыш боол тур бо. Бистерге, малчыннарга кыш чымчак болза, ажылдаарынга чиик болур. Удуртур-баштаар даргаларывыска хамаарыштыр мону сөглексеп чорууp кижи мен: кыш келир-ле, бүгү күштү колдуунда төрүүр коданнарже угландырар. Ол шын, ынчалза-даа бистер ышкаш, төрүвес коданныг кижилер колдуунда уттундуруп каар. Ындыг болганда чүгле боттарывыс шырбаар ужурга таваржы бээр-дир бис.

Малчын элээн боданып тура, чугаазын уламчылады:

— Бо чыл бүгү совет улуска онзагай чыл болгай. Ол Улуг Октябрьның 70 чыл оюнуң байырлалы. Мындыг чылда канчап багай ажылдаар боор. Мен бодум хуумда, өг-бүлем-биле сүмелешкеш, бир аныяк иртчигештен-не 3,7 кг дүктү кыргып алыр хүлээлгени алган ажылдап турар мен.

Кыштагда ниити байдалдан алгаш көөрге, малчыннарның хүлээлгезин күүседиптериниң аргазы бар. Кыштаглаашкын эгелээнден бээр чаңгыс-даа баш хораваан, арган-дорган хой чок.

Тоскарлар дөрт урugларлыг. Оларның улуг оглу Валерий шериг албанын эрттирген соонда, ада-иезиниң изин салгап, төрээн совхозунда малчыннап ажылдап чоруур. Биче оглу Олег шеригден келгеш, кедээ ажыл-агый техникумунда өөренип турар. Улуг уруу Чечек ада-иезиниң дузалакчызы. Бичии уруу ам онгу класста эки демдектерлиг өөренип турар.

Бедик сорулгалыг, эрес-шудургу ажыл-иштиг малчын өг-бүле кышты хүр ажып, социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш бүгү күжүн салып турар. Хүлээнгени күштүг — күүседир апаар.

А. КААДЫР-ООЛ.

ЧАГААЛАР
Номчукчулар саналдап, сүмелеп, шүгүмчүлеп тур

АДА-ИЕВИС ДЕГ

Мээң ада-ием Бай-Тайга районнуң «Бай-Тал» совхозунда малчыннап ажылдап чоруурлар. Ачавыс Таар-оол Хомушкуевич Сыргыт-оол биле ававыс Татьяна Бораевна Сыргыт-оол аныяандан малчыннап ажылдап эгелээннер. Баштай 1968 чылда инектер хүлээп алгаш, ону алды чыл иштинде кадарган, оон соонда төрүүр хой хүлээп алганнар. Кайызы-даа хүлээнген ажылынга харысалгалыг, кызымак чоруу-биле чоннуң хүндүткелин, макталын чаалап алган. Ачавыс кызымак, кежээ, кажан-даа ажыл чок олурбас кижи. Кылыр чүве бар болза, ону кылып калбаан шаанда сеткили чөрле оожургавас. Ажылының аайы индыг болгаш, эртен сыгыр даң бажында турар, кылып тудар ажылын шалыпкын кыла каапкаш, хоюн кадарып чоруптар.

Мен билип көөримге-ле авам, ачам арага-даа ишпес, таакпы-даа тыртпас улус. Өг-бүледе сес урут бис. Суббота, воскресенье де чедип келгеш, ада-иевистиң ажылынга дузалажып, чагыг-сүмезин дыңнап, сактып ап, ада-иевистиң овур-хевиринде эки талаларны боттарывыска сиңирип ап, олар ышкаш эки ажылдап, чурттаарын күзеп чоруур бис.

Шынап-ла малчын кижи ажылынга кежээ, шудургу болгаш ак сеткилдин биле бердинмес болза, ажыл кажан-даа эки түңнелге четпес. Малчыннар эң кызымаккай, быжыг тура-соруктуг кижилер.

Кыс уругларының улуу кижи болганымда сеткил-сагыжымны-даа, ажыл-ижимни-даа авам-биле, эжишкилер-биле домей, үлежип, сүмележип, чугаалажып чоруур мен. Эки чаагай, хүндүлээчел, ак сеткилдиг кижилер болуп, чонунуң аразынга төлептиг, аас-кежиктиг чурттап, ажылдап чорзуннар дээш авам бисти үргүлчү чагып-сургап, кижизидип чоруур.

Улуг акывыс совхозта тракторист, мен ада-иемге дузалакчы кадарчылап, ийи кыс дуңмаларым Кемерово хоорайның институттарында база бир оол ол хоорайның ПТУ-зунда каңнакчыда өөренип турар. Арткан 3 дуңмаларывыс — школачылар.

Ада-иевистиң малчыннап келгенинден бээр 20 чыл болган. Бо үеде ажылын эки кылып, 100 баш хойдан-на чыл санында ортумаа-биле алырга 100—110 хураганнарны күрүнеге өстүрүп берип чорааны дээш совхозтуң база районнуң шаңнал-макталдарын ап чораан. Ачавыс каш удаа районнуң малчыннарының социалистиг чарыжынга тиилекчи болуп, дипломнар-биле шаңнадып чораан. 1986 чылдың эң эки көргүзүглүг малчыны диртип, эзер-чүгенниг аът-биле шаңнаткан.

Ававыс — кодээ Советтиң депутады, бо чылын пенсияже үнүп тура «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле шаңнаткан.

Ынчангаш бис, уруглары, оолдары, ада-иевис дег, шак ындыг төлептиг, кежээ ажылчыннар болур бис.

Долаана СЫРГЫТ-ООЛ.
Бай-Тайга район.

ФЕВРАЛЬДА

- Февральда «Шынның» почтазынга 752 чагаа келген.
- Ооң иштинде шүгүмчүлелдиг чагаалар—93.
- Чер-черлерже хемчег ап, сайгарары-биле чоруткаңы—77.
- Чоруткан чагааларга алган харыы—30. Ол ышкаш эрткен чылын чоруткан чагааларга 12 харыы келген.

АЖЫК-ЧАРЛЫГ ЧОРУКТАН ЭГЕЛЭЭР

Ниитилел байдалын экижидип тура, ажык-чарлыг чорукту моон-даа ыңай хөгжүдери эргежок чугула. Ол дээрге бүгү участоктарга ажылды экижидериниң күчүлүг бырызы, бүгү-улусчу контрольдуң дээштиг арга-хевири-дир дээрзин СЭКП ТК-ның январь (1987 ч.) Пленумунга чугулалап демдеглээн. Бо талазы-биле байдалды күш-ажылчы коллективтерде эде тургузуп турар. Ажык-чарлыг чорукту ажыл-чорудулгада канчаар боттандырып турарының дугайында интервьюну бистиң корреспондентивис Кызыл хоорайның поликлиника эргелекчизи А. Н. Дьячевкодан алган. Ам ооң харыызын, медицина хандырылгазын, ооң ажык-чарлыг чоруун экижидер дугайында чагаалар редакцияга кээп турар болганда, мында парладывыс.

— Күрүне болгаш хөй-нииити организацияларының ажыл-чорудулгазынга эң ажык, бүгүдеге көскү болгаш билдингир чорукту хандырар, ниитилел амыдыралының кандыг-даа айтырыынга хамаарыштыр боттарының саналдарын илередир боттуг арганы ажыл-ишчилерге бээр деп турары черле чүүлдүг. Ажык-чарлыг чорукту магадылаарының хоойлу-дүрүм актыларын ажылдап кылырын эгелээр үе келгенин Пленумга дыңнатканы билдингир болгай.

Март тоста — мырыңай бо келген — бистиң партия эге организациявыстың болгаш коллектив кежигүннериниң мурнунга отчёдум бээр мен. Республика эмнелгезинден төлээлер база киржир. Отчётту хүн айтырыынче киирген таварылга эвес. Соңгуткан база томуйлаткан эрге-дужаалдыг кижилерниң күш-ажылчы коллективтер болгаш чон мурнунга доктаамал отчёт бээриниң дүрүмүн чайгылыш чокка сагыырын ажыл-чорудулгага ажык-чарлыг болур чорук албан негеп турар.

Отчётту принципиалдыг, шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлелдиг ёзу-биле белеткээрин кызыдар мен. Ажыл-ишчи саналдар херек, мээң отчёдумну дамчыштыр ажыл-чорудулгамны үнелээрин, шүгүмчүлээрин күзекседим. Мээң ажылым бүгүдеге ажык, массага көскү-чарлыг болур болза, дуржулганы байыдарынга, четпестерни эдеринге ажыктыг. Удавас болур хуралды ажык-чарлыг чоруктуң эгези деп санап болур.

Чоокта чаа поликлиниканың эмчилери сүмележип даа турдувус: эмнелге иштинде информацияларга болуңнары, ажыл шагының чарлалдары хөйге шоолуг көскү эвес. Оларны ам чаартып тур бис. Чуруур, парлаар кижи бар. Чарлал бижииринге эптиг, эки саазыннар, дериг-херекселдер херек, кижилерниң кичээнгейин хаара туда бээр аан. Расписаниелерниң, аарыг кижилерни хүлээп алырының шактарын эде көөр, сүмележир бис. Ынчангаш анкеталарны белеткеп тур бис. Аңаа хоорайның чурттакчылары боттарының санал-оналдарын киирер. База ол ышкаш эмчиге кирер хүлээп алыышкын даңзызын кижилер боттары кылырының байдалын тургузар бис.

Поликлиника хүнүнүң-не 1500 кижини хүлээп ап турар. Бо ажылда четпес талалар хөй. Ээлчеглерге хөй кижилер манап турар. Хүн-хүнү-биле-даа эмчиге кирип шыдавайн баарының чижектери бар. Ажык-чарлыг чорукту ажыл-чорудулгага ажыглап чаңчыкпааныывыстан кирер ужурлуг эмчизинге эвес, эмнедип келгеннер өске эмчилерже-даа аттарын бижиде бээр. Участок эмчилери эмнеп турары кижилерге кымга баарын чугаалап, чедир тайылбырлавайн турары ол.

Поликлиникада 68 эмчи бар, херек болуп турары — 85, тускай ортумак эртемниг медицина ажылдакчылары мүн-не четчележип орар. Олбо аарыглар эмнээр эмчилерниң, кижилер эмнээр шөлдүң чедишпезинден медицина хандырылгазы таарымчалыг эвес болуп турар. Чаа поликлиниканың тудуун четтикпейн манап турар бис. Ооң тудуу 1988 чылда ажыглалга кирер деп тудугжулар аазап турар.

Кызылда бүгү эмнелге шөлдериниң ажыглалын дең-дески чорударының хемчеглерин алыры чугула. Чамдык министерстволарның, ведомстволарның, адырларның эмнелгелериниң шөлүн эки ажыглаза чүл? Өске адырның кижилерин «өскелевейн» аан. Ону чогумчалыг шиитпирлээринге, адырлар аразында шаптыктаашкыннарны чок кылырынга кооперацияның аргазын ажыглаары чүүлдүг эвес бе? Хоорайда 48 кадык камгалал пункттары бар. Оларның үүрмээ, быдаргайы аажок. Бир эвес оларның күжүн каттыштырыптар болза, элээн ажыктыг болгу дег. Хаагдыг, ужурбажы билдинмес чоруктан көскү, ажык-чарлыг чорукче үнери чугула бооп турар.

Калбак демократияның байдалынга ажылдап, ажыл-чорудулганы ажык-чарлыг болдурары ажылды экижидер.

Солунга парлаттынган соонда

«ЫТТАВАСТААН»

Ындыг эгелиг шүгүмчүлелдиг ийи материал бо чылдың январь 9-та № 7 «Шынга» парлаттынган. Тожу районнуң Ий болгаш Тес-Хемниң Шуурмак суурларда радио орта ажылдавас, ыттавас азы сымыранып туруп бээр, бо талазы-биле чоннуң чөптүг негелде-хомудалдарынга дыңнангыр эвес чоруктар барын ында бижээн.

Чагааларда бижиттинген фактыларны хынааның дугайында харыыны Тыва АССР-ниң Харылзааның бүдүрүлге-техниктиг эргелелиниң кол инженери Д. Б. Чоксум редакцияга дыңнаткан. Ында бижип турары-биле алырга, Тожу районнуң Ий болгаш Тес-Хемниң Шуурмак суурларда радио ам ажылдап турар. 1987 чылдың кол септелге планында ук суурларның иштинге болгаш ында бажыңнарга радио четкилерин септээри база ону техниктиг нормаларга дүүштүр тургузары көрдүнген болуп турар.

«ДОҢ ХЛЕБ, ШЫНАР ЧОК СҮТ»

Ындыг эге-биле эрткен чылдың декабрьда № 283 «Шында» парлаттынган Кызыл хоорайның садыгларында катаптаттынып-ла турар четпестерни бижээн. Сөөлгү үеде, ылаңгыя ноябрьда магазиннерге саткан сүтте кургаг сүт холуп сатканындан ооң шынары куду болган. Ол ышкаш хлебтиң шынары экиживейн турган. Хоорайның аъш-чем магазиннеринде бараанныр ассортиментизи дыка кызыы, ногааларның шынары багай дээрзин ол чагаада шүгүмчүлээн.

«Доң хлеб, шынар чок сүт» деп эгелиг шүгүмчүлелдиг материалда бижээн фактыларны аъш-чем садыының каттыжыышкыннарының даргаларының хуралынга сайгарып көрген деп улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң даргазының оралакчызы В. И. Осипов редакцияга дыңнаткан.

Садыгның специалистери тус черде хандырыкчылардан продукция хүлээп алырда ооң шынарынга контрольду күштелдирген.

Кызылдың сүт комбинады бо чылын чүгле чалаң сүттен кылган продукцияны бүдүрүп турар дугайын, хоорайның магазиннеринге доң хлеб садып турганының дугайында фактылар бадыткаттынмааның харыыда бижээн.

ДИРЕКЦИЯ БОЛГАШ КҮҮСКОМ ДУГУРУШКАН

Бо чылдың февраль 15-те № 40 «Шынның» Мергелдей булуңунга «Уттуучал даргалар» деп эгелиг корреспонденция парлаттынган. Тес-Хемниң «Чодураа» совхозтуң төвүнде клубта кино үндүрер үгек-бажың чайын дамдылааш туруп бээр, а кыжын ажыттынмас, хагдынмас кылдыр шак доңуп каар. Чайын чаашкыныг хүннерде аңаа кижи ажылдаар арга чок, соок дүжерге ооң иштинге кире бээрге кижиниң чүгле дижи шаккылаар. Ону совхозтуң удуртулгазы-даа, кодээ Советтиң күүскому-даа билир хирезинде, чай боорга кышче, кыш болурга чайже шилчиткеш, шуут-ла уттуп аарлар деп ук корреспонденцияда бижээн.

Чагаада бижиттинген шүгүмчүлелдер шупту шын болуп турарын улус депутаттарының Тес-Хем район Совединиң күүскомунуң даргазы И. У. Успуң редакцияже чоруткан харыызында бижээн. Кыш дүжүп, соок дыңзый бергенде кино үндүрер черниң одалга системазы доңуп, чарылган, ынчангаш киноаппаратураны көрүкчүлер залынче көжүрүп, кинону аңаа үндүрүп турган. Ол чорук үш чыл катаптаан. Амгы үеде кино үндүрер черниң одалга системазының чара доңган регистрлерин эде кылган, киноаппаратураны кино үндүрер будкаже катап көжүрген, өске-даа хемчеглер алдынган.

Кино үндүрер черниң кол септелгезин чайгы үеде эки шынарлыг кылып алырын «Чодураа» совхозтуң дирекциязы болгаш Чыргаланды кодээ Советтиң күүскому-биле районнуң кино четкизиниң дирекциязы дугурушкан. Ынчангаш дараазында кышкы үеде мындыг таварылганы болдурбас.

ФАКТЫЛАРНЫ ЧУГААЛАЖЫП КӨРГЕН

Шагаан-Арыг, Чаа Шагаан-Арыг хоорайларының кудумчуларынга кылаштаары-даа, бажыңнарга почта чедирери-даа сөөлгү үеде берге дээн, тоянчы ыттар, чамдык бажыңнарда узун баглаарлыг ыттарның хейүн шүгүмчүлеп бижээн Э. Донгактың корреспонденциязы бо чылдың январьда № 21 «Шынның» Мергелдей булуңунга парлаттынган. Ол ышкаш Чаа Шагаан-Арыгда аттары дөмей, дугаарлашкан бажыңнарлыг кудумчулар эвээш эвезин ында база бижээн.

«Ызырар ыттар, будалчак бажыңнар» деп корреспонденцияны чугаалажып көрген болгаш чамдык фактылар бадыткаттынганын улус депутаттарының Шагаан-Арыг хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы В. Ковалев редакцияга дыңнаткан. Бо чылдың февральда Шагаан-Арыгга болгаш Чаа Шагаан-Арыгга тоянчы 330 ытты туткан болгаш узуткаан. Бо ажылды ам-даа уламчылаар.

Кудумчуларга хамаарыштыр алгаш көөрге, Чаа Шагаан-Арыг хоорайда чаңгыс аттыг ийи кудумчу чок. Тиилелгениң 40 чылы болгаш Тиилелге кудумчулары бар. Амгы үеде районнуң коммунал ажыл-агый бүдүрүлге эргелели Чаа Шагаан-Арыг хоорайда бажыңнарның дугаарларын чурумчудар талазы-биле ажылды чорудуп турар.

Корреспонденцияда ады кирген, боттарының ызырар ыттарын баглавайн турар хамаатыларга административиг харысалганы онаар.

САВНЧЫЛАР КОНКУРУЗУ

«Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая фермазының аянныг кылдыр шиметтинген кызыл-булуңунга районнуң дөрт фермаларының аныяк саанчылары ак хар дег халаттарын, бөрттерин кеткилеп кеп, чыглып келген. Совхозтуң ферма эргелекчилери, зоотехниктер, агроүлетпүр каттыжыышкынының профэвилел райкомунуң төлээлери, Барлык ортумак школазының саанчылар болурун күзеп чоруур үстүкү классчы уруглары база келген.

Райкүүском даргазының бирги оралакчызы, РАУК чөвүлелиниң даргазы Б. К. Мандат-оол конкурстуң киржикчилеринге байыр чедиргеш, аныяк саанчыларның ажылга сонуургалын оттурар, саалданың аргаларын оларга көргүзер, инектиң чемгерилгезин шын организастаар талазы-биле мергежилин бедидип, билиин хынаар сорулга-биле эрттирип турарын тайылбырлаан.

ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары С. В. Бовкушка, агроүлетпүр каттыжыышкынының кол зоотехниги К. Б. Сарыгларга баштаткан маргылдаа эрттирер жюрини тургускан.

Баштай-ла кажаа иштинге барып инекти шын, дүрген саарынга маргылдаан эрттирген. Дараазында инек саар аппаратты часкаш, эптээринге кижи бүрүзү мергежилин көргүзүп, билеттерде бижиттинген айтырыгларга харыылаан.

Суурнуң клувунга чыылган чон мурнунга ооң түңнелин үндүрген. Бүгү фермалардан келген аныяк саанчылардан бирги черни Бижиктиг-Хаяның комсомолчу эр саанчызы Валентин Аспанчык, ийиги, үшкү черлерни «Шекпээр» совхозтуң Суг-Кажаа сүт-бараан фермазындан Светлана Монгуш, Анатолий Куулар алган. Тиилекчилерге хүндүлел бижиктерни болгаш өртектиг белектерни тывыскан.

Конкурсту түңнеп тура, «Барлык», «Шекпээр», совхозтарда 5 аныяк эр саанчыларның немешкенин онзалап демдеглээн.

Баш удур сагындырып турда-ла, «Хемчик», «Доң-Терезин» совхозтарның удуртукчулары чамдык улуг назылыг кижилер чорутканы таарымча чок болган.

Конкурстуң киржикчилери районда эң хөй сүт бүдүрүп турар Бижиктиг-Хая фермазының ажыл-ижи-биле танышкан, Кызыл-Мажалыкта Культура бажыңының бот-тывынгыр артистери солун программалыг концертти база көргүскен.

А. ХЕРТЕК.

КҮҮСЕТТИНГЕН

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың рудниги даг массазын казып тывар талазы-биле бо чылдың эгезинден планның даалгаларын ажыр күүседип келген. 1, 3, 4 ээлчеглер (начальниктери В. Г. Наймушин, С. Г. Григорьев, С. Г. Новосельский) боттарынга алган планын ажыр боттандырганнар.

Экскаваторларның 9 бригадаларының чедизи ай планын чедиишкинниг күүсеткен. 980 муң тонна даг массазын чүдүрер тургаш, 1058,5 муң тоннаны чүдүрген. А. П. Догдинниң удурткан № 4 бригадазы ай планын 1,5 катап ажырган.

Өрүмнээр - чазылдырар участоктуң ажылчыннары база-ла багай эвес ажылдаан. Ылаңгыя И. Ю. Брюхачёвтуң, В. Ч. Көшкендейниң өрүмнекчилер бригадалары эки көргүзүглерлиг болган.

• • •

«Шагаан-Арыг тудуг» трестиң Ак-Довуракта үлетпүр бүдүрүлгелер комбинады эрткен айда бүгү-ле көргүзүглер талазы-биле багай эвес ажылдаан. Бараанныг продукцияны бүдүрери — 121,9, сайгарарын — 117 хуу күүсеткен. Пландан ажыр 18 муң рубльдиң продукциязын сайгарган.

Тудуг материалдарын бүдүрер талазы-биле план күүсеттинген. Демир-бетон кылыгларын 485 кубометрни хөйнү кылган. 127 муң тууйбуну бүдүрүп үндүрген.

С. САЛЧАК.

• • •

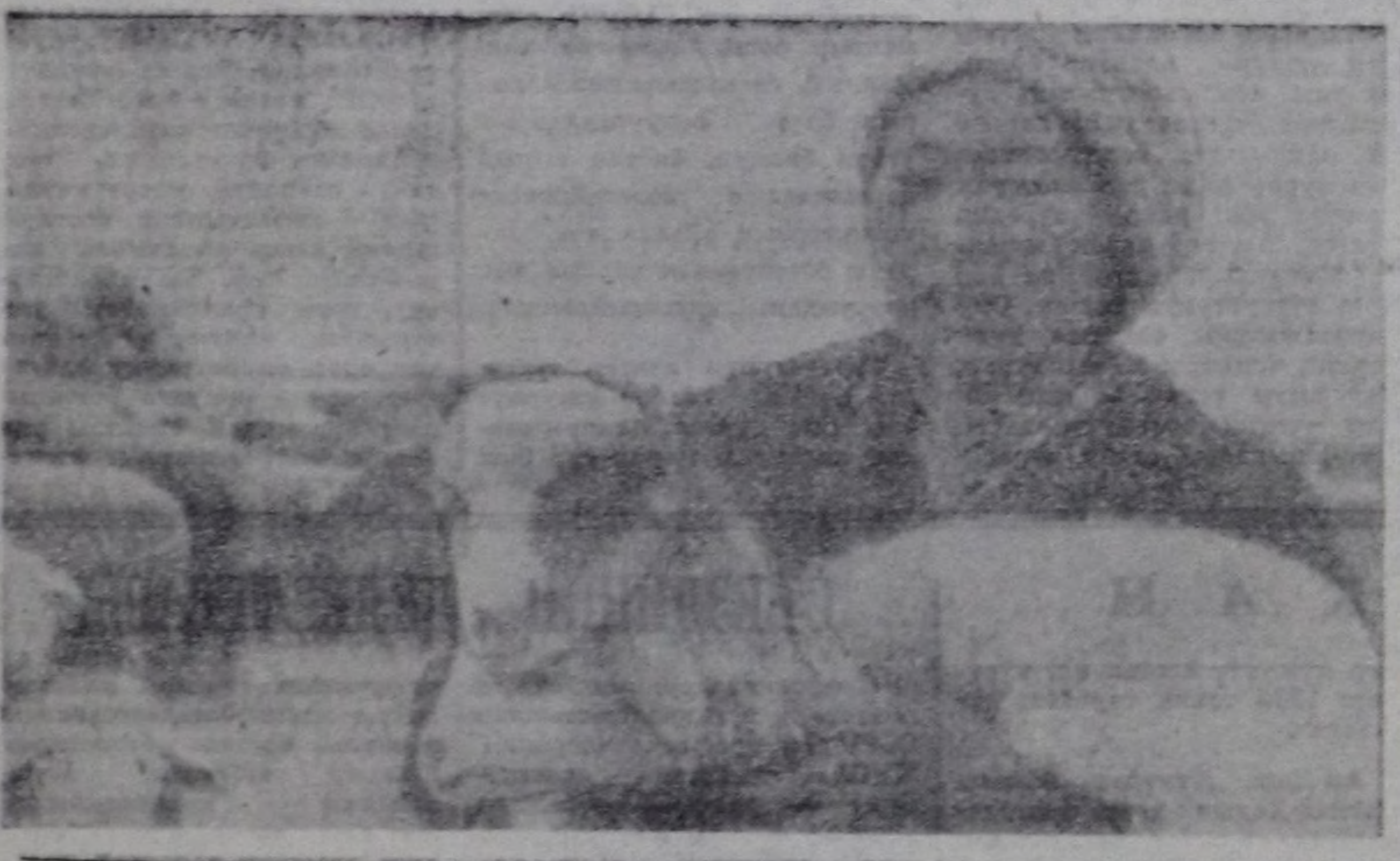

«Хемчик» совхозтуң комсомолчулары, аныяктары мал ажылынга идепкейлиг-биле киржип турар. Оларның аразында саанчылар-даа, хойжулар-даа бар. Ылаңгыя кыштаглаашкынның хой оол даашкынының үезинде комсомолчу доолга-биле кыштагларда келген аныяк ажыл-ишчилерге бо-ла таваржып болур.

ЧУРУКТА: аныяк саанчы Ирина Донгак.

• • •

ОЛ ДЕГ БОЛУКСААР БИС

Чагааны бижип олурар ужурум болза, бо чылдың февраль 23-те ачавыс Кызыл-оол Сандыевич Маады бежен харлаар. Ол Бии-Хем районда Сесерлиг суурнуң киномеханиги. 1956 чылда Новосибирск хоорайга киномеханиктер белеткээр курсту доозкаш, төрээн суурунга ажылдай берген.

Ажылынга кызымак, ак сеткилдиг кижи. Социалистиг чарышка идепкейлиг киржип турар. Чарышка каш-даа удаа тиилээн, хүндүлел бижиктер-биле шаңнадып турган. Ажылчын өг-бүлеге төрүттүнген алды оол, кыстың ийи дугаары. Угбазы—Седенбаа Сандыевна Тарачы, Тес-Хем районда башкы. Хеймер дуңмазы Татьяна — Тес-Хем районнуң уруглар садында. Мекеш-оол, Көк-оол, Биче-оол — Сесерлигниң механизаторлары.

Ававыс Чимистей Салчаковна Маады биле ачавыс бистерни, алды кижини, өстүрүп азыраан, бичии дуңмаларывыс база бар. Олар — Алексей биле Ринат школада өөренип турарлар. Уруунуң уруу Айзананы база өстүрүп олурарлар.

Мен, бир уруу, Красноярск хоорайның медицина училищезинде өөренип тур мен. Роберт — Красноярскиниң педагогика институдунуң студентизи, ол ам бот-өөредилгеже шилчидип алгаш, Кызылда кодээ профтехучилищеде башкылап турар. Альберт база Красноярскиниң профтехучилищезин доозган, шериг албаны эрттиргеш, [illegible] келген.

Ачавыс бисти күш-ажылга өөредип, сагыш човап чораш өстүрген. Эки кижи. Бис, ажы-төлү, ол дег болуксаар бис.

Мира МААДЫ.
Красноярск.

АЪШ-ЧЕМНИҢ ДЭЭЖИЗИ

«Кызыл Тук» совхозтуң Саглы суурунуң хлеб быжырар чери чурттакчы чонну хлеб-биле чедир хандырып шыдавайн турар. Ниитиниң чемненилге черлеринге, столовайга, уруглар садынга, бригадаларга хлеб четпестээн. Электри энергиязының багайы-биле далган холдар херекселдиң моторы удаа-ла раа өрттенип-ле каар. Ол моторну Кызылче чедиргеш, септедип, кылдыртып алыр бис деп райпо даргазы аазаан. Ынчалза-даа ону ынаар-мынаар сөөртүп деп түве белен эвес херек болгай. Электри чок турган үе болза канчаар, ам өске хемчээн дүргени-биле алза кандыг ирги? Мурнунда ажылдап турган, ам буянныг дыштаныышкынында пенсионерлер хлебти хол-биле быжырып, чонга чедиштирип турган болгай.

Ам ол хлеб быжырар черде аныяк эр быжырыкчылар ажылдап турар.

А. САТ,
Кызыл хоорай.

ХАРЫЫЛАРНЫ СААДАДЫП ТУРАРЛАР

Улуг-Хем райкүүскомунуң даргазы Д. Х. Ооржак дөрт чагааның харыызын чорутпаан. Олар: «Багай чаңчыл тайлы берзин», «Узун назылыглар», «Шагаан-Арыг канчап чедер?», «Ажылдың шынары багай», «Хайыраканн школазында».

Таңды райкүүскомунуң даргазы Т. С. Түлүш үш чагаага: «Күш-ажыл дептерин бербээниниң дугайы», «Дарый ажыглаалга киирзе», «Кыштаглаашкын: Аазаашкын күүсеттинген бе?».

Республиканың кадык камгалал министри Н. В. Сизых бир чагаага: «Кижилерни алалай көөр».

Республиканың кадык камгалал министриниң оралакчызы О. К. Ондар бир чагаага: «Чалалга дээш төлевести берген. Чүге?: (ол чагааны дарый харыылаарын дилээн турбуже).

Кызыл хооркүүскомунуң даргазы Д. Л. Тиимей ийи чагаага: «Депутатка сөс: Шынары куду. Чүге?», «Хемчег алырын уткан бе, азы?».

Бии-Хем райкүүскомунуң ажылдакчылары бир чагаага: «Хоккей шөлдери чаңгыс-даа чок».

Сүт-Хөл райкүүскомунуң даргазы Ч. Б. Монгуш ийи чагаага: «Ындыг болуп болур бе?», «Бора-Тайга садыының ажылында четпестер».

Эрзин кодээ Советтиң күүскомунуң даргазы В. Дүгер бир чагаага: «Баглааза кандыгыл?» харыыны бербээннер.

ТЕВЕНИ АЖЫГЛАЗА

Ындыг эгелиг чагааны Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» совхозтан кодээ бижикчи В. Мекпер-оол редакцияже бижээн. Ону бо чылдың январьда № 15 «Шында» парлаан. Автор бодунуң чагаазынга совхозта тевени база тудуп турар болганда, ооң үнелиг дүгүн, эъдин күрүнеге дужаары-биле кызыгаарланмайн, ону ажыл-агыйга ажыглаар талазы-биле бодунуң саналын киирип турар. Ону ажыл-агыйга ажыглаары-биле терге, шанакка өөредип, ажылын көөр үе келбээн бе?...

Ук материалга хамаарыштыр харыыны совхозта партком секретары Д. М. Монгуш редакцияже чоруткан. Ында бижип турары-биле алырга, ажыл-агыйда сес тевени тергелээр, шанактаар кылдыр 1985 чылда өөреткен. Каа-Хем районнуң чоннуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелинден он шанакты садып алгаш, малчын бригадаларга үлеп берген. Амгы үеде ажыл-агыйда шанак, дуга кылыр звено тургустунган. Хоочун тудугжу Ч. Байкарага удурткан ол звено үш кижи составтыг.

Өөреткен тевелерни бо хүннерде чүгле С. Маскыр, М. Дагаажык олар ажыглап турар. Валентина Мекпер-оол болгаш өске-даа малчыннар өөреткен тевелерни ажыглавайн турар.

Совхоз, ооң тус-тус адырлары, малчын өг-бүлелер бот-орулга-чарылгаже, бригада болгаш өг-бүле керээзинче кирип турар. Ынчангаш бо чылдан эгелээш бүгү бригадаларның малчыннары чүък сөөртүрүнге аът болгаш тевени ажыглаар апаар.

Совхозтуң дирекциязы тевелерни ажылга өөредир талазы-биле моон соңгаар-даа хемчеглерни алыр.

БАЙДАЛДЫ ЭКИЖИТСЕ

Чоокта чаа Чадаана хоорайже төрелдеп чораш, суурумче чедип чадааш, АТБ-ге чеде бердим. 1962 чылдан 1967 чылга чедир маңаа чолаачылап, амыдыралче күш-ажылчы оруумну эгелээн организациям ол.

Чээрби чыл иштинде АТБ-ге келбээн болгаш, ооң черле кайы-хире хөгжүп, сайзыраанын, кандыг чаартылгалар болганын сонуургап көрүкседим. Мурнунда кады ажылдап турган эш-өөрүм-биле ужуражып чугаалажырымга, ажылдап турар организациязының дугайында кижи өөртүптер хире сөс-даа чугаалавадылар. Байдал чогуур деңнелде эвес деп чүвеге бодум караам-биле көргеш бүзүредим.

АТБ-де бар четпестер-биле силерни таныштырып көрейн. Машиналар септээр гараж хирлиг, ыштыг, кижи ажылдаар арга чок соок. Батареялардан суг төктүп турар, цехтерде ажылдап турар ажылчыннарның дериг-херекселдери шуут чок. Мээң ажылдап турган үемде, ол цехтер арыг-силиг, чылыг-чырык, ажылдаар херекселдер-даа четчир турган.

А вулканизатор цегинде чүгле камералар хырбалап турар, мурнунда аңаа манжеттерни хайындырып, септеп апкы дег машина дугуйларын хырбалап турган болза, ам ол станоктар шупту үрелик, ынаар сагыш салыр кижи-даа чок.

Аккумулятор цегинде аэрометр безин чок. Улуг өртектиг херекселдер артык кезектер чок болганындан аңаа-ла ажыглал чок туруп турарлар.

Чамдык цехтер шуут ажылдавас, эжиктери ажа октаттынып калган, аңгайгылай берген турарлар.

Б. КУУЛАР.
Кызыл хоорай.

АЖЫК ЧАГАА ХҮНҮ

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң, «Ленинчи орук» солунунуң организастааны ажык чагаа хүнү Чадааның Культура бажыңынга эрткен. Аңаа Чадааның автотранспорт бүдүрүлгезиниң, автовокзалдың ажылының дугайында айтырыгларга харыыларны берген. Айтырыгларны салып тура ажык чагаа хүнүнүң киржикчилери боттарының санал-оналдарын киирип, пассажирлер аргыштырылгазында четпестерге шыңгыызы биле доктааган.

Районда суггарылга системаларының эргелелиниң кол бухгалтери Х. С. Монгуш мынча дээн: «Автобүдүрүлгениң удуртукчулары ажылын эде тургузуп эгелевээн. Бир эвес оларның ажылынга демдек салыр чүве болза, багайны салыр ийик мен.

Районнуң ХВАБ бюрозунуң эргелекчизи А. С. Монгуш: «Автовокзалдың ажылдакчылары чонга эвилең-ээлдек эвес, харын-даа каржы-доңгун. Ылаңгыя кассир Людмила Ондар пассажирлерге дыңнангыр эвес.

Районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы Х. Э. Монгуш: «Автобус чолаачылары суурларже үнер шактыг үезин хажыдып турар. Үнер, чоруур хуусаазындан албан озалдаар, орайтаар. Графикти сагыырын автобүдүрүлгениң удуртукчулары чедип албаан. Оларның күш-ажылынга, пассажирлерниң шак үезин камнаарынга удуртукчуларның негелдези кошкак.

Автовокзалдың иштн кирлиг, улус олурар олуттар ында чедишпес. Орук кижиниң дыжын бодавайн турар. Автобустарның кажан, кайнаар чоруурун радио дамчыштыр чарлавастаан».

Күш-ажылдың хоочуну Бүрбү Монгуш: «Хоорай иштинде чоруп турар автобустарның шагын, оларның ажылдап турарының байдалын чонга эптиг болгаш таарымчалыг тургузары чугула. Эртенгиниң чеди шактан эгелеп, орайга чедир автобус шимчээшкининиң үзүктелдир бээрин чедип алыры күзенчиг. Ийи дугаар маршрут үзүктелип турар».

Амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң начальниги К. К. Байкара: «Ажык чагаа хүнүн эрттирериниң ийи неделя бурунгаар «Ленинчи орук» солунга чарлаан турбуже, Чадааның автотранспорт бүдүрүлгезиниң начальниги М. С. Ооржактың айтырыгларга харыылап турары кошкак-тыр. Эки белеткенип албаан».

Чамдык чолаачылар суурларга баргаш, пассажирлерни манадып, хуузунда чоруун кылып чоруй баар. Автотранспорт бүдүрүлгезиниң удуртукчулары ол чижектиг чоруктарны контрольдавайн келгенин ажык чагааның хүнүнге киришкеннер шүгүмчүлел-биле демдеглээн. Эрейгейлээр, ёзу барымдаалаар чоруктан уштунуп, мурнакчы арга-дуржулганы ажыглаарын, бригада керээзи-биле ажылдаарын олар чугулалааан.

АТБ-ниң начальниги М. С. Ооржак, автовокзалдың директору А. А. Балыкова чоннуң негелделерин хүлээп ап, айыттынган четпестерни дарый чайладып, эде тургустунуушкунче киирерин ажык чагаа хүнүнде аазаан. Хоорайда ийи дугаар маршруттуң шимчээшкинин экижидер, автовокзалды радиожудаар, автобустарның чоруур үезин контрольга алыр талазы-биле хемчеглерниң күүселдезин боттандырар. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, аазаашкыннарны ажыл-херек-биле чаңгыс аай болдурарын олар хүлээнген.

Дараазында ажык чагаа хүнүнге амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң айтырыгларын чугаалажыр.

В. ХОВАЛЫГ.

ДУЗА

Дыштаныр хүннерде район төвүнде совхозтуң ажыл-ишчилери малчын кыштагларга бо-ла чеде бээрлер. Бо удаада олар база хойжуларга чедип чораан, оларның аразында — совхозта партком кежигүннери, ажыл-агыйның удуртукчулары, кодээ Советтиң депутаттары.

Шефчилер комсомолчу хойжулар Дой-оол Иргит болгаш Саяна Донгактың кыштагларының кажаазының көржениин коптарып берген. Бухгалтер Чечек Севек, мал эмчизи Сандык Сувак, Виктор Салчак болгаш өскелер-даа эрес-кежээ ажылдаан.

К. СААЯ.
Мөңгүн-Тайга район.

АЖЫР КҮҮСЕДИПКЕН

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективи он ийиги беш чылды күш-ажылчы эки көргүзүглерлиг эгелээн. Ийиги айның чээрби хонуктарында план ёзугаар 6137 тонна продукцияны үндүрер турган, ону 7 муң тоннадан ажыр күүсеткен.

Бүдүрүлгениң бүгү-ле цехтери планныг опаалдаларны өй-шаанда күүседип турар. Үүрмектеп, сорттаар комплексте С. Ооржактың, М. Агбааның удурткан № 3, 5 ээлчеглериниң ажылчыннары чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Бедик сорттуг руда болбаазырадыр цехтен Б. Кууларга удурткан ийи дугаар ээлчег 501 тонна продукцияны кылып үндүрер турган, херек кырында 527 тоннаны бүдүрген. Улуг мастер Н. Арслановаләың удуртканы комсомолчу аныяктар ээлчээ февральдың үлүүн доозупкан.

С. БАЛЧЫР.

ЭГЕ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРДА

Арага ишпес чорук дээш демиселдиң эки тура республика база эки тура Кызыл хоорай ниитилелдериниң каттышкан пленумундан.

«Ниитилелдерниң каттышкан пленумунга арага ишпес чорук дээш демиселдиң кадык камгалал системазында эге организацияларының ажыл-чорудулгазының бо хүннерде кандыг байдалдыг болуп турарын чугаалашкан. Арага ишпес чорук дээш демиселдиң Кызыл хоорайның эки тура ниитилелиниң даргазы Л. С. Новикова аңаа илеткел кылган.

Бөгүн арага ишпес чорук дээш демиселдиң эки тура Бүгү-эвилел ниитилелинде кежигүн кылдыр бактаап турар 13 миллион кижини 400 муң хире эге организация каттыштырып турар. Бистиң республикада 430 эге организацияда 10700 кежигүн бар. А Кызыл хоорайның 56 эге организациязы ийи муң ажыг кежигүннүг. Эки тураның хөй-нити бо организацияларының сорулгазы — амыдыралга арага ишпес чорукту доктаадып тургузары. Бо дээрге СЭКП-ниң эң шыңгыы, принципиалдыг, кажан-даа атказарлап болбас шугуму. «Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди улам күштелдирериниң дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалының үнгениниң соонда безин партия Төп Комитеди бо айтырыгны чеди удаа чугаалажып келген. «Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел талазы-биле партияның хүлээп алган хемчеглери ынаныштыг түңнелдерни берип турар. Ону моон-даа соңгаар улам быжыглаар херек» — деп, СЭКП ТК-ның январь (1987 ч.) Пленуму демдеглээнин илеткелчи айыткан.

Боттарының хүрээлеңиинге ёзулуг энтузиаст демиселчилериниң күжүн каттыштырып, совет ниитилелдиң амгы, чаагай амыдыралындан араганың ирик турнугуушкузун аштап арыглаары — эге организацияларының сорулгазы — деп, илеткелчи демдеглээш, арагалаашкынның хайы-биле чедимче чок диртип турар өг-бүлелер, тус-тус арагачылар-биле чанып-сыныш чок демисежирин, кижилиг амыдыралдың өөрүшкүзүн көөр кылдыр арагачының угаан-медерелинге, чүрээнге сиңир тайылбыр, бүзүрелдилге ажылын канчаар чүден эгелеп чорутсуусса экил дээрзин чугаалап, бо айтырыгны демниг шиитпирлээринге кадык камгалалында эге организацияларының ажылын сайгарып, арга-дуржулгазын солчуп турары таварылга эвес деп айыткан.

Беңге болгаш харысалгалыг бо ажылга хоорайның медицина ажылдакчылары эвээш эвес ажылдарны организастап эрттирип турар. Лекция беседалап ангыда арагага сундулуглар-биле болгаш оларның чоок кижилери-биле ажык чугаалажыышкыннарны кылып, алкогольга удур пропаганданың ажыктыг, дээштиг арга-методтарын дилеп тып турарлар. Чижээлээрге, № 1 уруглар поликлиниказының эмчилери харыг уругларның ада-иелери-биле ажылды чорудуп, темалыг санбюллетеньнерни, хана солуннарны үндүрүп, айтырыг, харыы кежээзин эрттирип турар.

Наркология албаның ажылы бо хүннерде чымыштыг. Тускай бажыңда ажыттынган ооң салбыры профилактика ажылы-биле черге-лештир анонимниг (келген кижилерниң адын адатпас) эмнээшкинни кылып турар. Хоорайда ындыг 3 кабинет, Кызыл крестиниң 90 наркопостузу ажылдап турар. Ынчалза-даа эмчилерниң чамдык эге организацияларында ниитилел кежигүннери барлаа болза, арага ишпес чорук дээш ёзулуг демиселчилер чок боор артпышаан.

Республиканың Кеш венерология аарыгларынга удур диспансеринде эге организацияның даргазы диспансерниң кол эмчизи Л. А. Охотникова боду. Бо эге организацияның ажылының дуржулгазындан өскелер хөйнү өөренип, көрүп ап болур. Коллектив долузу-биле арага талону алырындан ойталаан. Нити демиселге удуртукчузуң, коммунистиң туружу тода, ол ёзулуг демиселчи. Социал айтырыгны чидиг-биле тургузуп, чааскаан эвес, кижилер-биле сүмележип, оларның күжүнге даянып, боду хууда үлегерин көргүзүп билир.

Республика эмнелгезиниң халдавырлыг аарыглар салбырында эге организация (даргазы А. Н. Храмов) 29 кежигүннүг. Мында ажыл база шын орук-биле чоруп орар.

Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселдиң мурнуку одуруунга чоруур ужурлуг медицина организацияларында чамдык эге организациялар кежигүн хүлээп, дасыпар тыып арнындан өске кандыг-даа тодаргай ажыл кылбайн, ажылының хыын тып бар чыдар дуржулгалыг эге организацияларны хуралдарга адап, чарлап турда-ла, ажыл организастап чорудар уг шииң тыппайн, олутпай болуп турарлар ам-даа бар.

СЭКП ТК-ның үстүнде адаанывыс доктаалы үнгенден бээр ажылынга ээ-харысалгазын уттуп, арагалаан 16 кижини партия кежигүнүнден, ийи кижини удуртур ажылындан үндүрген, 13 кижи (ооң иштинде удуртукчулар эвээш эвес) партийжи шыгыы хемчегге онаашкан.

Арага ишпес чорук дээш демиселге база арага ишпезинге үлегер-чижек болурунга коммунисте чайгылар эрге чок. Бо таварылгада В. И. Ленинниң мындыг сөстерин канчап сагынмас бис (ону ол чүгле өске таварылгада ажыглаан): «...Чайгылчактарга дузалаар дизе боду чайгылыш чок болур херек».

Чугааланган айтырыг талазы-биле пленум тускай доктаалды хүлээп алган.

В. САТ.
«Шынның» корр.

ДӨЗЕП, САЛГААР БИС

Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» совхозунуң Оргу-Шөл хойжу бригадазының Кара-Дагда кыштаанда хоочун малчыннар — бистиң ада-иевис чурттап чоруур. Ачавыс Кылбак Ыймаандаевич Монгуш, ававыс Солай Сырбаевна Монгуш олар кайызы-даа алдан хар ашкан. Малчын, тараачын үгүн салбайн ада-иевис «Алдан-Маадыр» совхозка үжен сес чылдың үүрүнде малчыннап келген. Ынча чыл дургузунда төрүүр хой кадарып, чыл санында төрүүр чүс башка онаапштыр 95-тен эвээш эвес чаш төлдү ап, ажаап өстүрүп, ажыл-агыйның экономиказынга эвээш эвес үлүг-хуузун киириштиргеннер.

Эки кылган ажыл — элеп читпес алдар дижир. Ада-иевис кайызы-даа «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңнаткан. Ававыс пенсияже үнгенден бээр он ийи, ачавыс ийи чыл болган. Ынчалза-даа хоочун коктуг күш-ажылга чаңчыккан кижилер хол куруг кала аңаа олуртунар, бо хүннерге дээр хоюн ам-даа кадарбышаан. Малчын кижиде дыштаныр хүн бар эвес. Кыштың соогу, чайның изии оларга моондак болбаан. Ниитиниң малын, боттарының ажы-төлү-биле дөмей карактап, ажаап, мынча чылда чонунга мактадып ажылдап чоруур ада-иевистиң чымыштыг ажылынга ажы-төлү бистер өзүп келгеш дузалажып, күш-ажылга ынакшылды, аңаа хүндүткелди-даа олардан үжүктап алган бис. Кара-Дагның кадыр кашпалдарында, Оргу-Шөлдүң олбук ышкаш шыкааларында, ада-иевистиң ис баспаан чери чок боор!

Амгы бо хүннерде совхозтуң чоок кыштагларында Ильичиниң лампалары чайнай берген. Малчыннар сууржуң амыдыралды көре берген. Ада-иениң соон салгап, оларга сакманчылап ажылдап чораан уруу, ам район Совединиң депутаты Светлана, күдээзи Көк-оол Донгактар улуг кадарчы болганнар. Кырганнар ам оларның дузалакчы кадарчызы болуп, урууларынга арга-сүме кадып, эш боол чоруурлар.

Ада-иевис тос уругну төрээн болгаш кижизидип өстүрген. Уругларының шуптузун эртем-билиглиг, күш-ажылга ынак кылдыр өстүрүп, ам-даа ниитиниң ажыл-херээнге шаа-биле үлүүн киириштирип чоруур кырган ада-иевиске мөгейип, оларның сеткилин кажан-даа хомудатпас дээш, төрээн черивис, төрел чонувус мурнунга эки кижилер диртип, ак сеткилдиг ажылдаарывысты хүлээлгевис деп санап чоруур бис.

Е. МОНГУШ.
Кызыл хоорай.

СЭКП-ниң XXVII съездизиниң шиитпирлерин—амыдыралга

СИБИРЬ: хөгжүлдениң социал айтырыы

Амгы үеде Совет Эвилелиниң национал орулгазының өзүлдезиниң темпилери колдуунда Сибирьниң бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдези-биле тодараттынып турар. Бо кайгамчык улуг девискээрниң ролю келир үеде улам улгадыр: бистиң чуртувустуң он ийи чурттакчы бүрүзүнүң чүгле бирээзи чурттап турар Сибирьден углеводородтуг бүгү чиг эттиң дөрттүң үжүнден эвээш эвезин, хөмүрнүң 50-60 хуузун, ыяштың 30 хуузун, бүгү электри энергиязының бештиң бир кезиин алыр. Бүгү чурттуң экономиказының дүрген хөгжүлдезин хандырар төлээде, Сибирьге ниитиниң күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн нити эвилелдиинден 40-45 хуу бедидер ужурлуг-дур деп, экономистер санап көрген (ам ол ылгал 25 хуу болуп турар). Ынчалза-даа социал айтырыгларны, ылаңгыя кадрларны быжыглаарын, оларның мергежилин бедидерин, кижилерниң ылап эки дыштанырынга таарымчалыг байдалдарны тургузарын шиитпирлеп албас болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери болдунмас. Ынчангаш чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедириниң концепциязын боттандырары Сибирьниң интенсивтиг социал-экономиктиг хөгжүлдезинден дыка хамааржыр.

Амгы үеде бо девискээрде амыдыралдың байдалы чурттуң оон өске девискээрлериниң хөй нуруузунда байдалдардан дора. Сибирьжилерниң акша орулгалары, чуртталга фондузу болгаш чонга садып турар барааннарының хемчээли сөөлгү 15 чыл дургузунда барык-ла ийи катап өскен-даа болза, Сибирьниң дыка хөй чурттакчылары социал талазы-биле элээн сайзыраңгай девискээрлерже көжүп чоруур деп турарын социологтуг шинчилелдер херечилеп турар.

Шак ынчаар тургустунуп келген байдалды өскертир төлээде, чүнү кылырыл? Бо айтырыгны январьның төнчүзүнде Новосибирскиге болган «СЭКП-ниң XXVII съездизи болгаш Сибирьниң социал хөгжүлдезин дүргедедириниң аргалары» деп Бүгү-эвилел конференциязынга эң кол айтырыгларның бирээзи кылдыр чугаалажып көрген. Сибирьге хоорайларның өзүлдези колдуунда ол-ла девискээрниң кодээ чонунуң күсели-биле болган дээрзин үлетпүрнү шиңгээдип ап турарының чылдарында кылган Сибирьниң демографтыг хөгжүлдезиниң анализи көргүскен деп, конференцияның киржикчилери демдеглээн. Амгы үеде Сибирьде күш-ажыл кылып шыдаар аныяк салгалдың кижилериниң санының кызырылганы-биле черге-лештир улуг назылыг кодээ чон көвүдеп турар, ол чорук чоокку келир үеде ол девискээрниң хоорай-даа, кодээ-даа черлеринге күш-ажылчы курлавырларның аажок кызырлырының дугайында түңнел кылыр арганы берген. Ынчаарга, чоон чүк девискээрлериниң бүгү талалыг хөгжүлдези аңаа чурттуң оон өске девискээрлеринден хөй кижилерниң чедип келирин негээр.

Оларның сибирьжилер болу бээринге канчап дузалаарыл? Ону кылырда, аңаа амыдыралга херек анаа-ла байдалдарны эвес, харын кижиниң бүгү талалыг хөгжүлдезинге таарымчалыг байдалдарны тургузары эргежок чугула деп конференцияга онзалап демдеглээн. А бо айтырыгны чүгле чаңгыс аай социал-экономиктиг политикага дүүштүр шиитпирлээш туруп болур.

Шак ындыг янзылыг айтырыглар шиитпирлээриниң дуржулгазы сибирьжилерде бар болгай. Чижээ, 181 муң кижи чурттакчылыг, Поляр дээрбээниң делегейде улуг үлетпүрлүг чүгле чаңгыс хоорайы Норильскиниң хөгжүлдези. Барык-ла 17 чыл дургузунда ооң чурттакчы чону ийи катап өскен болгаш амгы үеде амыдырал деңнелиниң бүгү көргүзүглериниң талазы-биле чурттуң оон өске кандыг-даа хоорайынга ол херек кырында аштырбайн турар. Бо бүгү чүүлдер бодамчалыг чорудкан социал политиканың ачызында боттанган.

Ынчалза-даа Сибирьде оон өске таарымча чок чижектер — Тюменьниң Соңгу чүгүнүң, БАМ оруун дургаар чурттакчылыг черлерниң социал хөгжүлдезинде диспропорциялар база бар. Ооң чылдагааны — ол хоорайларның хөй санныг «ээлериниң»: бир талазында, аңгы-аңгы министерстволарның, ведомстволарның, өске талазында, ук девискээрде күрүне эрге-чагыргазын боттандырып турар улус депутаттарының Советтериниң чорудуп турар ажылдарының чаңгыс аай демниг эвезинде. Оларның кайызы-даа социал хереглелдерге акша-хереңгилер үндүрүп бээрин ийиги черлениң хереэ кылдыр көрүп, кол курлавырларны бүдүрүлге адырынче угландырып турган.

— Девискээр болгаш адыр аайы-биле эргелеп башкарылганың деңзигүүрү Сибирьге эң-не чидиг айтырыг. Ону шиитпирлээри — ол дээрге ниитилел харылзааларының чартыын эде тургузары болур. Ол дээрге ажыл-агый механизминиң реформазы-биле холбаштыр болур революсчу реформа-дыр. Амдызында ындыг янзылыг айтырыгларны шиитпирлээринге Сибирь хоорайларының ассоциациязы (эвилели) деп эки тура организациязы дузалап болур, ону тургузарынга ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырында Үлетпүр бүдүрүлгезиниң экономиказының болгаш ону организастаарының институдунуң ажылдакчылары киришкен деп, Совет социология ассоциациязының президентизи, ооң Сибирь салбырының даргазы, академик Татьяна Заславская чугаалады.

— Ол ассоциацияны канчаар тургусканыл? Чонунуң хереглел барааннарын бүдүрерде бот-боттарынга дузалажыры, дуржулганың ниити медээ банкызын тургузары, бот-боттарының аразынга стажировка чорударының болгаш кадрлар солчуруунуң аргазы-биле удуртукчу ажылдакчыларның мергежилин бедидери деп үш чаңгыс аай сорулганы чедип алыры-биле бот-тывынгыр ассоциацияны тургузарын саналдаар дээш Сибирьниң 23 хоорайларының хооркүуском даргаларын чыырын шиитпирлээн бис. Бистиң идеявысты улуг сорук кириишкин-биле хүлээп алган. Ассоциацияның бирги ээлчегдеги планнары — социал адырны хөгжүдеринге Советтерниң болгаш ведомстволарның демниг хөделиишкиннериниң шенелде чуруумун ажылдап кылыры болур. Ассоциацияның хуралынга бадылаанының сөөлүнде ол чуруумну Сибирьниң кандыг-даа хоорайы ажыглап болур деп, ол институттуң сектор эргелекчизи, экономика эртемнериниң доктору Фридрих Бородкин чугаалап берди.

Сибирьни шиңгээдип алырының, ылаңгыя ооң социал хөгжүлдезиниң сорулгаларын шиитпирлээрде, ук девискээрниң соңгу болгаш мурнуу чүктериниң районнарын тускай аңгылап, оларның хөгжүлдезин тус-тузунда онзалап көөрүн экономистер болгаш социологтар саналдап турар.

— Сибирьниң соңгу болгаш мурнуу чүктериниң деп эвес хөгжүлдези ону индустриалдыг шиңгээдип алырының эң эгезинден тура-ла илереп келген. Күш-ажылчы курлавырлар, нефтижилерниң өг-бүлелериниң чурттаар бааза черлери, тудуг индустриязы... мөөңнеттинген Сибирьниң мурнуу чүгүнүң социал талазы-биле четпес хөгжээн чоруу ам соңгу девискээрлериниң хөгжүлдезин саададып турар фактор болу берген. Ынчангаш эвээш кижилиг технологияларны тургузары болгаш бүгү чорудулгаларны эң улуг хемчээлдии-биле автоматчыдары Сибирьниң соңгу чүгүнге кол сорулга болу бергенде, ам ооң мурнуу девискээрлеринге социал инфраструктураны хөгжүдер ужурлуг апарган — деп, академик Т. Заславская демдеглээн.

Чурттуң чөөн чүкте девискээрлерин 2000 чылда эң-не сайзыраңгай черлерниң деңнелинге чедирери күрүнениң «Сибирь» деп эртем-техниктиг программазының социал кезээнде көрдүнген. Ону кылырынга бүгү үндезиннер бар. XII беш чылда (1986-1990 чч.), ылаңгыя Ыраккы Чөөн чүктүң болгаш Чөөн Сибирьниң девискээрлеринге ажылдың үзүктел чок стажы дээш немелде төлевирлерни киирери көрдүнген. Күш-ажылды организастаарының хевирлерин болбаазыраңгайжыдарының талазы-биле чаа чүүлдерни экономистер болгаш бүдүрүлгежилер дилеп тып турар. Чижээ, чаңгыс аай күш-ажылчы коллективке ажылчыннарны-даа, инженер-техниктиг ажылдакчыларны-даа каттыштыра бээр коллективтиг керээни нептередириниң новосибирьжи дуржулгазы ындыг арга-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң темпилерин үш катап улгаттырарын чедип ап болур дээрзин херечилеп турар.

Сибирьниң мурнунга, харын-даа бүгү чурттуң мурнунга чоокку болгаш келир үеде тургустунуп турар үндезин айтырыглар Сибирьниң социологтарының кичээнгейиниң төвүнде турарын эрткен конференция көргүскен.

Виктор ЮКЕЧЕВ.
Новосибирск.
(ПМА).

Делегей медээлери

ПРАГА.

Чехословакияның «Метростав» бүдүрүлгезиниң Прагада дээди техниктиг училищениң тудуг факультеди-биле кады ажылдажылгазы чаа деңшилгелиг хевирлиг апарган. Оларның баазазында ЧССР-де бир дугаар эртем-бүдүрүлге болгаш педагогика каттыжышкынын тургусткан. Ол бот-боттарының аразында быжыг болгаш үре-түңнелдиг ажылдажылганың перспективтиг аргаларын ажыдар.

Мурнакчы дээди өөредилге чериниң теоретиктиг баазазы болгаш ЧССР-ниң эң улуг бүдүрүлгелериниң бирээзиниң бүдүрүлге күчүлери тудуг индустриязының чугула айтырыгларын шиитпирлээринге бараан болурлар. Ам эртемденнерниң шинчилекчи ажыл-чорудулгазы улус ажыл-агый ужур-дузалыг объектилерни тудуп тургузарының практиказы-биле каттыжа бээр. Аныяк архитекторлар болгаш эртемденнер практиказын «Метроставтың» организацияларынга эрттирерлер.

Чоокку үениң чугула сорулгаларының аразында — Прага метрополитениниң чаа радиустарының бирээзинге, нарын геологтуг болгаш тектониктиг байдалдарлыг районунга станцияны тудуп тургузар талазы-биле ажылдар бар. Каттыжышкынның ажылының планында тоннель тудугларын кылырының, бетон конструкцияларын, тудугга лазерни ажыглаарының талазы-биле чаа технологияларның адырынга шинчилелдерни база киирген.

(СЭТА).

ТИРАНА

АТА агентилелиниң дыңнатканы ёзугаар алырга, Улусчу хуралдың он бирги чыыжының бирги сессиязы 1986—1990 чылдарда Албания Улусчу Социалистиг Республиканың экономиктиг болгаш культура хөгжүлдезиниң сески беш чыл планының дугайында хоойлуну хүлээп алган болгаш база ол ышкаш 1987 чылда чурттуң улус ажыл-агый болгаш культура хөгжүлдезиниң планын деткээн.

Социализмниң материалдыг болгаш техниктиг баазазын тудуп тургузарының кол звенозу болганда, үлетпүрнү бедик темпилер-биле мурнады хөгжүдерин беш чыл планында көрүп турар. 1990 чылда 1985 чылда турганы-биле деңнээрге, бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин бүдүрери 31—33 хуу, хереглел барааннарының бүдүрүлгези — 25—27 хуу өзер. Албанияның Күш-ажыл партиязының IX съездизиниң директивалары-биле дүүштүр беш чыл дургузунда улус ажыл-агыйынга капитал салыышкынының хемчээли 24 миллиард лек ажа бээр.

Беш чыл планынга бодаарга, 1987 чылда көрдүнген план ёзугаар кодээ ажыл-агыйның, ылаңгыя мал ажылының хөгжүлдезиниң темпилери, даштыкыже үндүр садыглаар продукцияның хемчээлиниң өзүлдези бедик болурун, чамдык үлетпүр кылыгларының бүдүрүлгезин улам көвүдээрин баш удур айыткан.

(СЭТА).

ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮП КӨРҮП ТУРАР

ССРЭ-ниң Профэвилелдериниң XVIII съездизиниң материалдарын болгаш аңаа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары М. С. Горбачевтуң чугаазын даштыкы чурттарның массалыг информация чепсектери калбаа-биле тайылбырлап турар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары М. С. Горбачевтуң ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XVIII съездизинге чугаазын Болгарияның солуннары «Эде тургустунуушкунну күш-ажылчы коллективтер шиитпирлээр», «Күш-ажылчы коллектив — эде тургустунуушкуннуң кол өзээ», «Ниитилел амыдыралының бүгү адырларынга үндезин чаартылгалар дээш» деп улуг эгелерниң адаанга парлаан.

Польшаның «Трибуна люду» солуну СЭКП-ниң Чиңгине секретары келир үениң программазын айыткан улуг чугааны кылган деп бижээн. ССРЭ-де боом турар чаартылгалар Октябрь революциязының эгелээни улуг херектиң уламчылалы болур. Совет ниитилелдиң эде тургустунуушкуну ооң профэвилелдериниң мурнунга делгем орукту ажыдып турар.

Француз коммунистериниң «Юманите» солуну СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары чуртта эгелээн улуг ажылга саат ужураштырып турар айтырыгларже кол кичээнгейин угландырган. Совет Эвилелинде эде тургустунуушкун бүгү-ниитиниң херээ апарган. Эде тургустунуушкуннуң кол өзээ ажыкчарлыг чорук болгаш демократияның хөгжүлдези дээрзин солун онзалап демдеглээн.

Лондонның «Таймс» солуну совет удуртукчу эде тургустунуушкуннуң удурланыкчыларынга удур дайынны чарлаан болгаш бо чыл болза ССРЭ-де эгелээн улуг чаартылгаларның эргилделиг чылы болур ужурлуг деп ол чугаалаан деп бижээн.

Даштыкы чурттарның массалыг чепсектери М. С. Горбачевтуң чугаазының делегей байдалынга хамаарышкан кезээнче база улуг кичээнгейни салып турар. Империализмниң болгаш реаксылыг күштерниң Совет Эвилелиниң бурунгаар хөгжүлдезинге шаптык кадарын оралдажып турарын совет удуртукчу айыткан деп, Парижтиң «Эко» солуну бижээн. Англияның «Тудей» солуну социалистиг болгаш капиталистиг чурттарда шериг чарыгдалынга база чонунуң негелде-хереглелдеринде үнүп турар чарыгдалдарның кайы хире ылгалдыын М. С. Горбачевтуң чугаазында тодаргай көргүстүнген деп бижээн.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының чугаазын тайылбырлап биживишаан, даштыкы солуннар Совет Эвилелиниң чепсегленишкинни эң-дере бүдүрерин кызыгаарлаар, ядролуг дайынның айыылын чайладыр, делегейниң айыыл чок чоруунга иделдиг контрольду тургузар талазы-биле кандыг-даа чугаалажыышкыннарга кезээде белен деп медеглээнин онзалап демдеглеп турар.

СОҢГУЛДА ТҮҢНЕЛИ

Сирияның деңшилгелиг национал фронтузунуң төлээлекчилери чер-чер органнарынга болган соңгулдаларга бүзүрелдиг тиилелгени чедип алган. Араб социалистиг катап тургустунуушкун партиязы, Сирияның Компартиязы болгаш чурттуң өске-даа деңшилгелиг күштери ол соңгулдаларга чурттуң 68 хоорай муниципалитеттеринге болгаш 14 губернаторстволарынга бадылаашкынның 54-тен 93 чедир хуузун алган.

Соңгулда кампаниязының түңнели Сирий Араб Республиканың деңшилгелиг күштериниң чаңгыс эвииниң быжыкканын көргүскен деп солуннар демдеглеп турар.

(СЭТА).

Иордан хемниң Барыын эриинде Наблуста болгаш Эль-Халилде дүшкүүрлүг байдал хевээр арткан. Палестиннерниң чыскаалдарын базарынга израиль эжелекчилер карак чажы төгүлдүрер газты болгаш резина октарны ажыглап турар. Кээп турар медээлер ёзугаар алырга, Наблустуң кыдыында турар Ар-Рауд колледжиниң өөреникчилерин шаажылакчылар дерзии ёзу-биле баскан. Ан-Наджах университеттиң хоругдаттырган студентилериниң иелериниң чыскаалын израиль солдаттар база тарады ойлаткан.

ЧУРУКТА: Наблустуң кудумчуларында израиль таңныыл.

АФП—СЭТА-ның телефотозу.

ЧИЛИНИҢ КОМПАРТИЯЗЫНЫҢ КЫЙГЫРЫЫ

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Чуртка демократияны катап тургузар, Пиночеттиң эрге-чагырга мөңгеде турары дээш кылып турар оралдажыышкыннарынга удур демиселге күштүг кадарынче оппозицияда турар бүгү күштерни кыйгырган. Чилиниң Коммунистиг партиязының ТК-зының Политбюрозунуң тараткан кыйгырыында: диктаторжу ёзу-чурумнуң хүлээп ап турары «Политиктиг хоойлулар» дээр чүвези демократия-биле канчап-даа чүүлдешпес. Ол «хоойлулар» фашизмниң «юридиктиг баазазын» тургузарын кордаан сорулга болур деп бижээн.

Пиночеттиң эрге-чагыргазының хүлээп ап турар «хоойлулары» чүгле Коммунистиг партияның эвес, а улус-демократтыг шимчээшкинниң бүгү партияларының ажыл-чорудулгазын хоруп, чөпшээрэп каан партияларынга бүрүн контрольду тургузарын көрүп турар.

Оппозицияларда турар партияларның ажыл-чорудулгазы бир демниг эвес боор турарын диктаторнуң ажыглап эгелээни чили улусту дүвүредип турар. Дерзии ёзу-чурумнуң чаа оп-кажарлаашкынынга удур оппозицияда турар бүгү партиялар боттарының аразында чөрүлдээлерни соксаткаш, күжүн кадары кара чаңгыс шын орук. Ынчангаш ол партияларның удуртукчуларының мурнунда улуг харысалга туруп турар.

Сөөлгү айларда Чилиде күрүне терроризми калбарган. Шериг трибуналдары истеп сүрүүшкүн чорудар апараттар апарган. Кандыг-даа хай-чагырга чок чажыт бөлүктер кижилерни оорлаар, өлүрер херектерни үүлгедип турар.

Демократтыг күштерниң аразында чаңгыс аай эп-сеткил чок байдалды ажыглап алгаш, Пиночет аңаа дузалап турар делегейниң улуг болгаш түс чер капиталынга күрүне бүдүрүлгелерин берип, хөреңгитеннерге ажыктыг социал-экономиктиг хемчеглерни боттандырып турар.

Пиночеттиң диктатуразы америк империализмниң, реаксылыг шериг күштериниң, мөлчүкчү күштерниң ачызында туруп турар. Ындыг болзажок маадырлыг чили улус боттарының хосталгазы, демократтыг эргелери дээш демиселди күштелдирип турар деп медеглелде айыткан.

ЧАА ПАРТИЯ

МАДРИД. Испанияда политиктиг чаа партияны — Испанияның ажылчы чонунуң партиязы — коммунистиг чаңгыс эп деп партияны тургускан.

Ооң даргазынга мурнунда Испанияның компартиязының чиңгине секретары чораан С. Каррильону, чиңгине секретарынга А. Приньедону соңгаан.

(СЭТА).

ЛЬВОВ ХЕРЭЭНИҢ ДУГАЙЫНДА

РИМ. СЭТА-ның корреспондентизи Сергей Батыревтиң дамчытканы болза: «Вильна Украина» солуннуң дыңнатканы 1943 чылдың күзүнүнде Львов чоогунга болган коргунчуг болуушкун ол черниң парлалгазының кол темаларының бирээзи болу берген. Италияның дайындан үнгениниң соонда 2000 итали шериглерни гитлержилерниң узуткаанының чаа херечилелдерин парлап турар.

1943 чылда лейтенант дужаалдыг туттурган шериглер аразынга Львовка чораан амгы генерал Филиппо Бонфант «Коррьере Делле Сера» солунга «бистиң хөй солдаттарывысты нацистерниң Львов чоогунга боолап каарынга бүзүрээр мен» деп медеглээн.

Итали солдаттарны боолап өлүрер дугайында дужаалды Гитлерниң партия канцеляриязының удуртукчузу Мартин Борман боду берген деп, Италияның мурнуу чүгүнде эң улуг «Маттино» солун бижээн. Италияның Камгалал министерствозунуң 1975 чылда парлап үндүрген документилер чыындызында ындыг медээлер бар деп, солун онзалап демдеглээн. Коргунчуг кем-херек үүлгедииниң чажырары-биле гитлержилер бүгү-ле болдунар чүүлдерни кылган. Өлүрткен кижилерниң аттарын тодарадыр документилер архивте артпаан. Львовка ышкаш Треблинкада болгаш Краков чоогунда концлагерьлерге итали солдаттарны база чок кылып турган.

«Бо хүннерде чугаалап турар массалыг өлүрүүшкүннер келир үениң салгалынга сагындырыг болур ужурлуг» деп, «Маттино» айтып турар.

РИМ.

Италияның министрлер чөвүлелиниң даргазы социалист Беттино бодунуң эрге-дужаалындан халажыр деп медеглээнин итали телевидение дамчыткан. Бодунуң ол бодалының дугайын Беттино каттыжып алгаш чазак баштап турар беш партияларның секретарьларының хуралынга февраль 27-де дыңнаткан.

Ол хуралдың эгелээриниң мурнунда: «Чазак баштап турар партияларның аразында политиктиг кризис мооң мурнунда-ла тургустунуп келген» деп, итали чазактың баштыңы чугаалаан.

Италияның социалистиг партиязының секретары Беттино Кракси март 3-те бодунуң эрге-дужаалындан халажып чоруурун сенатка дыңнадыр болгаш ооң соонда ол дугайында билдириишкинни республиканың президентизи Франческо Коссигеге тыпсыр.

Итали чазактың баштыңының бодунуң эрге-хүлээлгезинден халажыр деп турары таварылга эвес. Чазакта киржип турар партияларның, чүнүң-даа мурнунда христиан-демократтыг партия биле Италияның социалистиг партиязының аразында чөрүлдээлер — чазакты удуртуп баштаар кижи дугайында айтырыгны шагдан бээр-ле үргүлчүлеп келген.

Италияның коммунистери тургустунуп келген кризисти чурттуң улуг партияларының аразынга чугаалажыышкыннарны чорудуп тургаш шиитпирлээрин саналдап турар.

(СЭТА).

НЬЮ-ЙОРК.

Мозамбикке аъш-чем, медицина хандырылгазы болгаш транспорт талазы-биле дузаламчы көргүзер дугайында ол чурттуң делегейниң бүгү чурттарынга киирген дилээн КНО-нуң чиңгине секретары Перес де Куэльяр март 28-те чарлаан.

Мурнуу-африка ёзу-чурумнуң дерзии үүлгедииниң уржуундан 3,5 миллион кижи амыдырап-чурттаар аргажок түрегделге таварышкан деп, Мозамбик күрүнениң чазаа медеглеп турар.

ЧУРУКТА: Кызылдың дөрт дугаарлыг ортумак школазының үшкү каъдында бир өрээлде төөгү музейин ажыткан. Тыва улустуң бурунгу эдилелдерин ында делгээн. Ол сонуурганчыг чүүлдерниң чанынга школаның өөреникчилери бо-ла чыглып келген, сонуургап көрген турар.

Тыва ээрин, ыяш хуушку, тараа деспизин делгээн өрээлдиң ханазында пөсте улуг чурук база бар. Ында орус болгаш тыва улустуң шагдан тура кады-кожа чурттап, ажылдап чорааның көргүзүп турар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

СОЛУН ШИИЛЕР КӨВҮДЕЗИН

Кызыл-Тайга ортумак школазының спорт залын чон долдур олурупкан. Республиканың «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг хөгжүм-шии театрының артистери А. Островскийниң «Ядамыкта яла чок» деп шиизин кызыл-тайгажыларга бараалгаткан. Эрткен чүс чылда Россияга орус дворяннарының, садыгжыларының база ядыы кижилерниң амыдырал-чурталгазын ук шииде көргүскен. Ылаңгыя революция мурнунда херээженнерниң эрге-шөлээ чок чорааның, оларны байырыкының, ажык-кончаа чедип алырының чепсээ кылдыр ажыглап турганын шииде улуг буруу шавыышкын-биле көргүскен.

Аныяк уруг Любовь Гордеевна Торцованы бай садыгжы адазы ам-даа байыыр соругулга-биле Москвада фабрика ээзи кончуг бай, кырган Андриан Савич Коршуновка кадай кылдыр албадап бээр деп турар. Люба ону көөр хөңнү чок, ол адазының чарылгазы ядыы өскүс оол Митяга ынак. Коршунов каржы-дошкуун, кара сагыштыг, хоптак, улуургак, хамык-ла чүвени акша-биле хемчээр кижи. Ол шак ындыг байдалы-биле баштайгы кадайын амы-тынынга четтинеринге чедирген. Ол дугайын баштай Торцовтарның өг-бүлезинден кым-даа билбээн. Олар Коршуновту бай, шыдалдыг күдээвис деп хүндүлеп турганнар. Чүгле чаңгыс кижи Коршуновтуң амыдыралын эки билир. Ол Гордей Торцовтуң дуңмазы, бай тургаш ядараан Любим Торцов. Ол Коршунов дугайында бүгү шынны ооң арнынга Люба болгаш өске-даа төрелдери дыңнап турда чугаалап бээр.

Любимниң ядараарынга база-ла Коршуновтуң буруулуу шииниң сөөлүнде илереттинер. Ядамыкта яла чок. Бо-ла бүгүнүң сөөлүнде Гордей Торцов уруун Митяга кадай кылдыр бээрин чөпшээрептер.

Шииде киржип турар үш салгалдың артистери онаашкан рольдарынга чедиишкинниг ойнааннар. РСФСР-ниң улустуң артизи Борис Филиппович Бады-Сагаан, РСФСР-ниң алдарлыг артистери Екатерина Кенденбиль, Люндуп Солун-оол, РСФСР-ниң улустуң артизи Хүргүлек Конгар, Сергей Хураган оларның эки ойнаалын демдеглезе чогуур. Сцена каасталгазы, артистерниң идиктери ол үениң байдалынга таарышканын сонуурган көрдүм. Шии соонда бөлүктүң удуртукчузу Арина Ооржактан айтырдым:

— Силер кайы-кайы районнарга бо шиини бараалгаттыңар, ам кайнаар углап тар силер?

— Бистиң бөлүк бо шиини Кызыл, Тожу районнарның ажыл-ишчилеринге көргүскеш, ам Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл районнарның чамдык суурларынга ойнаар. Чамдык планда чок черлерге база ойнадывыс. Силерниң районнуң Ак-Даш суурга чон-биле ужуражып, шиини халаска ойнап бердивис — деп, А. Ооржак харыылады.

Театрның хоочун артизи Б. Ф. Бады-Сагаандан айтырдым:

— Борис Филиппович, силерге РСФСР-ниң улустуң артизи деп бедик атты тывыскан болгай. Ол силерниң үр үеде кызымак ажылыңар түңнели-дир. Моон соңгаар планыңар чүл?

— Хүндүлүг ат мени эки ажылдаарынче, чаа-чаа рольдарны чонга бараалгадырынче хей-аът кирип турар. Назы-харым улгады-даа берген болза, амгы үеде театрда ийи шииде ойнап турар мен.

Чаа солун шиилер-биле көрүкчүлерни ам-даа өөртүңер, хүндүлүг артистер.

К. ОСКАЛ-ООЛ,
школа директору.

БОКСЁРЛАР МАРГЫЛДААЗЫ

Самагалдайның уругларының спорт школазы аныяктарны болгаш элээдилерни күш-культураже болгаш спортче хаара тудар, оларның хостуг шагын чөп организастаар дээш идепкейлиг ажылдап турар. Спорттуң янзы-бүрү хевирлеринден мында бокс секциязы эң хөй кижиниң сонуургалын хаара туткан болгаш ниитизи-биле Тес-Хем районнуң боксёрлары республика чергелиг маргылдааларга каш чыл уламчылыр чедиишкинниг киржип, удаа-дараа шаңналдыг черлерни ээлеп турарында ол школаның үлүү улуг.

Чоокта чаа Самагалдайга бокс талазы-биле район чергелиг маргылдаа боп эрткен. Ооң киржикчилериниң хөй кезии школачылар болгаш аныяктар болган. Ниитизи-биле 76 кижи киришкен маргылдаага Берт-Даг, Самагалдай, Ак-Эрик, Белдир-Арыг суурларны төлээлеп, школалар командалары киришкен. Маргылдааны 1974-1973 болгаш 1970-1972 чылдарда төрүттүнген оолдарының аайы-биле ийи бөлүкке эрттирген болгаш ниитизи-биле 18 аңгы деңзилерниң аайы-биле маргылдаа үш хүн уламчылаан. Уругларның спорт школазының тренери Май-оол Кушааның секциязының киржикчилери эки белеткелдиин көргүскен болгаш дыка хөйү боттарының деңзилериниң талазы-биле шылгараан. Чүгле деңзи аайы-биле эвес, а эң эки боксёр, эң эки техникалыг боксёр, тиилелге дээш чүткүл дээш шаңналдарны база тургусkan. Аңаа Мөңгүн-оол Сат, Саян Монгуш (кайызы-даа Самагалдай) болгаш Ак-Эриктен Саян Матпаарты олар төлептиг болганнар. Маргылдаага бирги, ийиги, үшкү черлерни ээлээннерге чемпион кожааларын, жетоннарын, өртектиг белектерин тывыскан.

Маргылдааны бедик деңнелге эрттиреринге Самагалдайның спорт школазының директору Виктор Ооя улуг үлүүн киирген.

Д. КОСТИН.

Техникада чаа чүүлдер

«ОКА»—БИЧИИ АВТОМОБИЛЬ

Мурнунда бистиң чуртувуска турбаан эң бичии класстың автомобилин бүдүрүп үндүреринге белеткеп турар. Ооң «ада-иези» үш — Волганың болгаш Каманың автозаводтары, Серпуховтуң мотозаводу. Ынчангаш чаа машинаны үш аңгы адап турар: «Кама», ВАЗ-1111 база «Ока». Оларның кайызы-даа дүрүмчүвээн, ынчалза-даа автомобилистер ону нургулайында «Ока» дижип турар.

«Хэтчбек» хевирниң үш эжиктиг шупту демир кузовун үш пассажирге база чолаачыга таарыштыр кылган.

«Оканың» ийи цилиндрлиг шимчедикчизи ишкири (ВАЗ-2108-тиң шимчедикчизиниң чартыы) 650 куб. см 30 аът күштүг. Ону машинада доора салган. Кыпсылга системазы контакт чок, электроннуг. Хей үлекчизиниң механизминде диштелчек ремень ажыглаан. Машинаның долгаар дугуйлары мурнунда.

Бичии шимчедикчиниң, биче хемчээлдиг аккумуляторну ажыглаанындан капот адаанга курлавыр дугуйну быжыглап болур арга бар болган. Дыка немдик мурнуку шилди чаңгыс щётка аштаар. Дээвириниң кыдыын дургаар чиңге резиналар быжыглаан, олар каннаан черлерни дуглап турар. Кузовту каңналга роботтары-биле кылыр кылдыр таарыштырганындан ындыг. Дугуй чалгыннарын болгаш эжиктерниң алдыы кыдыгларын синтетика шывыг-биле чайырлаан. Дадарывчал черлерни ынчаар дуглаан.

Машина бичии-даа бол, чүък сугар чер база бар, этсепти соңгу эжикти ажыткаш суп каар. Чугула херек апарза, артыкы олутту ойтур каавыдып болур, ынчан машинага соодукчу-даа сөөртүп болур.

«Оканы» бо чылдың төнчүзүнде үндүрүп эгелээр. Каманың база Волганың автозаводтары чылда-ла 20-20 муң машина кылыр. Серпуховка 10 муң машинаны инвалидтерге таарыштыр үндүрер. Ук машиналарга пассажирлер олуртуру эптиг кылдыр чолаачының олудун дээскинип турар кылдыр кылган.

«Ока» чуртта эң-не чиик өртектиг машина болур, ону садып алыкчылар манап турар. Чижек өртээ 3500 рубль. Ол дыка камналгалыг — 100 км орукка 4 литр бензин чарыыр, шакта 120 км чедир дүрген чоруур. Ындыг бичии машиналарга хереглел ам чылда-ла 400—500 муң хире машина болуп турар деп специалистер санаан.

Дмитрий САСОРОВ,
ПМА-ның корр.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАРТ

3. ВТОРНИК

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

7.00 — Эртенги гимнастика. Мультфильм. Музыка. 7.30 — «Үе». 8.15—«Чаагай сеткилдиг чаяары». Док. фильм. 8.40 — «Лениниден өөренир». 9.10 — Үш сериялыг уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. «Өртемчей буураан соонда симпозиум». 1-ги сериязы. 10.25 — Калинин хоорайның Культура бажыңының «Тверь» ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти. 10.55 — Р. Солнцев — «Буурей бергеш, баар мен». Фильм-шии. 13.15—13.20 — Медээлер. 16.00 — Медээлер. 16.15—«Мени ажылчын кылдыр шилчидерин диледим». Док. фильмниң баштайгы көргүзүү. 16.45 — «Хүн кезээде хүннеп турзун». Боттывынгыр чогаадылганың 2-ги Бүгү-эвилел фестивалы. 17.20—«Хаттар ээзи». Мультфильм. 17.30 — «Хоойлу билир сен бе». 18.15 — «Эртем болгаш амыдырал». Үлетпүрге эртем ажылдап кылыышкыннарын шиңгээдип алырының чаа хевирлериниң дугайында. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Кедээ ажыл-агый билиглериниң университеди». Ажыл-агыйның экономиказы болгаш кедээниң социал хөгжүлдези. 19.45 — Үш сериялыг уран-чечен фильм. «Өртемчей буураан соонда симпозиум». 1-ги сериязы. 21.00—«Үе». 21.35—«Кижи дугайында көскү кылдыр». 22.50 — Делегейниң улустарының чогаадылгазы. 23.20—23.30 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Алмазтың үнези». Док. фильм. 8.35; 9.35—Төөгү. 10 класс. Буржуаз культураның сандараашкыны. 9.05; 13.15— Француз дыл. Өөредириниң бирги чылы. 8-ки дамчыдылга. 10.05 — КПТУ сургуулдарынга. А. А. Блок. «Он ийи». 10.35; 11.40 — Төөгү. 6 класс. Ортаакы чүс чылдың мануфактуразы. 11.05 — Орус чугаа. 12.10— Дөрт сериялыг уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. «Кармелюк». 1-ги сериязы. 13.45 — Медээлер. 13.50 — 14.50 — Башкыга — музыка кичээли. 4 класс. 2-ги дамчыдылга. 18.00— Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «Бистиң аас-кежиктиг чаш назынывыс дээш, четтирдивис, Төрээн чуртум». Профорбилчөвүлелдиң уругларының «Радость» ансамблиниң концерти. 18.45 — Уругларга фильм. 19.15 — Телемедээлер. 19.25 — «Азия төвү». Программада: Медээлер. «Советтер болгаш амыдырал». Чадаана кедээ Совединиң күүскомунуң даргазы М. М. Машпалдыр киржир. «Спорт». Кедээ спортчуларның белеткелиниң дугайында. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар». 20.15 — «Он алды хар чедир болгаш оон өрү назы». 21.00 — «Үе». 21.35—22.45 — Дөрт сериялыг уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. «Кармелюк». 1-ги сериязы.

4. СРЕДА

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

7.00 — Эртенги гимнастика. Мультфильм. Музыка. 7.30 — «Үе». 8.15 — Үш сериялыг уран-чечен фильм. «Дараалашкак симпозиум-биле бөмбүрзектиң буурааны». 1, 2-ги сериялары. 11.15 — Хөглүг старттар. 12.00—12.05 — Медээлер. 16.00 — Медээлер. 16.15—«Он алды хар чедир болгаш оон өрү назы». 17.00—Бистиң садывыс. 17.30 — «Дилээшкин байдалы». Узбекистанның ЛКСМ съездизиниң дугайында. 18.00 — «Директорну канчаар шилип алырыл?». РАФ заводу. (Латви ССР). 18.40 — Бөгүн делегейде 18.55 — «Бодун долгандыр көрүнмүшаан». Арагалаашкынның хоразының дугайында док. фильм. 19.15 — Үш сериялыг уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. «Өртемчей буураан соонда симпозиум». 2-ги сериязы. 1, 2 кезектери. 21.00 — «Үе». 21.45 — Иваново хоорайның дугайында док. фильм. «Хоорай темазынга чурумалдар». 22.00—23.45 — Бут бөмбүү. Европа чемпионнарының кубогу. Дөрттүң бири финал. «Бешикташ» (Турция) — «Динамо» (Киев). Турциядан дамчыдылга. Чапсарда (22.45) — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Кижиден эгелээр». Док. фильм. 8.35; 9.35 — Информатиканың болгаш санап техниканың үндезиннери. 10 класс. Бейсик программажыдылгазының дылы. 9.05; 14.30 — Немец дыл. Өөредириниң бирги чылы. 28-ки дамчыдылга. 10.05 — «Амурнуң ылап болган чүүлдери». Эртем-тайылбырлыг фильм. 10.35; 11.45 — Музыка. 2 класс Э. Григ. «Пер Гюнт». 11.05—Ф. И. Тютчев дугайында этюдтар. 12.15— Дөрт сериялыг уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. «Кармелюк». 1, 2 сериялары. 15.00 — 15.05—Медээлер. 18.00 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.15— «Орус дылды өөренип тур бис». Национал школаларның белеткел класстарының өөреникчилеринге телешкола. 16-гы кичээл. 18.35 —Уругларга фильм. 19.05 — Делегей байдалының дугайында беседа. 19.15 — Телемедээлер. 19.25— «Азия төвү». Программада: Медээлер. «Партия комитеди болгаш эде тургустунуушкун». «Кызыл тараачын» совхозтуң партком секретары В. Н. Гончаровтуң чугаазы. «Дүргедээшкинниң угланыышкыны-биле». Аэрофлотка тускай эртемниглер белеткелиниң дугайында. 19.55 —Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар». 20.15 —Бүгүдеге болгаш кижи бүрүзүнге. 20.45 — «Мээң ынак Төрээн чуртум». Фотоконкурс. 20.50 — Док. фильмниң баштайгы көргүзүү. «Вуокса». 21.00 — «Үе». 21.35—22.45 — Дөрт сериялыг уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. «Кармелюк». 2-ги сериязы.

5. ЧЕТВЕРГ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

7.00— Эртенги гимнастика. Мультфильм. Музыка. 7.30— «Үе». 8.15 — Үш сериялыг уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. «Өртемчей буураан соонда симпозиум». 2, 3 сериялары. 11.15 — «Бичии оол тургаш-ла маңнап келген мен». Зуев аттыг Культура бажыңының үрер хөгжүм оркестри ойнаар. 11.45 — «ТТ-ниң алдын фондузундан». ССРЭ-ниң улустуң артизи Ц. Мансурова. 12.45—12.50 — Медээлер. 16.00 — Медээлер. 16.15— С. Михалковтуң маадырлары экранда. «Сапыктарлыг моортайның чаа ужуралдары». 17.40 — «Дилээшкин». Ульяновскиге хамааты ужар чүүлүнүң музейин тургузарынга аныяктарның киржилгезиниң дугайында. 18.00 — Спортчу программа. Чапсарда (18.45) — Бөгүн делегейде. 19.45 — Үш сериялыг уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. «Өртемчей бураан соонда симпозиум». 3-кү сериязы. 21.00 — «Үе». 21.35 — 23.35 — «Че, уруглар».

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00— Эртенги гимнастика. 8.15 — «Новороссийск. Янзы-бүрү хемчээлдерде чурук». Док. фильм. 8.35; 9.35 — Бойдус-биле таныжылга. 1 класс. Бистиң аалдарывыс. 8.55 — «Аныяк электротехниктерниң эртем-техниктиг чогаадылгазы». Эртем-тайылбырлыг фильм. 9.05; 14.35—Испан дыл. Өөредириниң бирги чылы. 7-ги дамчыдылга. 9.55 — Эртем-тайылбырлыг фильм. 10.05 — КПТУ сургуулдарынга. Төөгү. Социалистиг күрүнелерниң кады ажылдажылгазының хөгжүлдези. 10.35; 11.40 —Л. Н. Толстой. «Дайын болгаш тайбың». 9 класс. 11.05 — АБВГДейжигеш. 12.10 —Дөрт сериялыг уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. «Кармелюк». 2, 3 сериялары. 15.05—Медээлер. 15.10—15.30 — Башкыга— экран. Ботаника. 5 класс. Чечектелириниң үрезиннелиринге чедир.

КЫЗЫЛДАН

18.05— «Октябрьның чаштанчызы, чыры-ла». Бии-Хем болгаш Каа-Хем районнарының пионер отрядтарының конкурс-чыыжының дугайында февраль 25-те болган дамчыдылганы катаптаар. 19.15 — Телемедээлер. 19.25 — «Азия төвү». Программада: Медээлер. «Март 8 — Бүгү делегейниң херээженнер хүнү». Республиканың херээженнер чөвүлелиниң даргазы Д. Л. Ондар дамчыдылгага киржир. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар». 20.15 — Хол бөмбүү. ССРЭ чемпионады. Эр улус. «Динамо» (Москва область) — «Автомобилист» (Ленинград). Ригадан дамчыдылга. 21.00 — «Үе». 21.35 — Дөрт сериялыг уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. «Кармелюк». 3-кү сериязы. 22.50—00.15 — Хоккей. ССРЭ чемпионады. «Спартак» — «Крылья Советов». 2, 3-кү үелери.

6. ПЯТНИЦА

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

7.00— Эртенги гимнастика. Мультфильм. Музыка. 7.30 — «Үе». 8.15—Дириг бойдус. 9.15 — Үш сериялыг уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. «Өртемчей буураан соонда симпозиум». 3-кү сериязы. 10.30 — «Александр Покрышкин». Док. фильм. 11.30 — «Экии, музыка!». 12.00 — 12.05 — Медээлер. 16.00 — Медээлер. 16.15 — Док. фильмнер. 16.55 — Москваның болгаш Ленинградтың баянистериниң болгаш аккордеонистериниң концерти. 18.10 — Улуг Октябрьның юбилейинге. Төөгүнүң имнелбес одуруглары. «Чазак кежигүнү». Уран-чечен фильм. 20.10—«Үе». 20.55 — Делегейниң херээженнер хүнү — Март 8-ке тураскааткан байырлыг хурал. ССР Эвилелиниң Күрүнениң үлегерлиг Улуг театрындан дамчыдылга. 22.15— «Ынакшылдың соруназалары». Зураб Соткилава ырлаар болгаш чугаалаар. 23.20—23.30 —Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Кадарчы дагларда чурттап турар». Док. фильм. 8.35; 9.35 — География. 8 класс. Мурнуу-чөөн экономиктиг зона. 9.05 — Англи дыл. Өөредириниң бирги чылы. 19-ку дамчыдылга. 10.05 — КПТУ сургуулдарынга. Обществоведение. СЭКП-ниң XXVII съездизи амгы үе-чадада СЭКП-ниң экономиктиг политиказының дугайында. 10.35; 11.35 — Музыка. 1 класс. П. И. Чайковский. «Чылдың үелери». 11.05 — Авазының школазы. 12.05 — Дөрт сериялыг уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. «Кармелюк». 3, 4 сериялары. 14.35—14.40 — Медээлер. 18.00 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Кызылдың № 30 уруглар садының уругларының шиизи. 18.30 — Док. фильм. 18.40 — Тыва АССР-ниң Телерадиокүрkomунуң симфония оркестриниң концерти. 19.10— Телемедээлер. 19.20 — «Азия төвү». Делегейниң херээженнер хүнү — Март 8-ке тураскааткан программа. 19.50 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.55 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.10 — «Үе». 20.45 — Ону кылып шыдаар силер. 21.35—22.55 — Дөрт сериялыг уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. «Кармелюк». 4-кү сериязы.

7. СУББОТА

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

7.00 — Эртенги гимнастика. Мультфильм. Музыка. 7.30 — «Үе». 8.20 — «Чүүден база чүге». Уругларга дамчыдылга. 8.50 — Делегейниң херээженнер хүнү — Март 8-ке. Док. фильмнер. 10.05 — «Ядролуг чепсек чок делегей дээш». Шуулганның түңнелдери. 10.35 — Док. фильмниң баштайгы көргүзүү. Испания — кезээде». 11.25 — «Дем катты жылгазы». Тележурнал. 11.55 — Бөгүн делегейде. 12.10 — «Бүгүдеге болгаш кижи бүрүзүнге». Москвада, Таллинде ниитиниң чемненилгезиниң дугайында. 12.55 — «Шуптузу циркке ынак». 13.30 — «Биддингир-даа бол, элдептиг». 14.30 — Чиик атлетика. Делегей чемпионады. АКШ-тан дамчыдылга. 15.00 — Суббота — ада-ие хүнү. 16.30 — «Бурда» журнал (ГФР) көргүзүп тур..». Эвилелдер бажыңының Колонналыг залындан дамчыдылга. 18.30 — ТТ-ниң экранынга бир дугаар. Уран-чечен фильм. «Анна Павлова». 1, 2 сериялары. 21.00 — «Үе». 21.35 — Суббота кежээзинде. «Березканың» хороводтары». Күрүнениң «Березка» хореография ансамблиниң концерти. 22.10 — Силер оларның-биле ужуражып каапкан силер. 23.25—23.35 — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — «Смеричка» ансамбльдың концерти. 8.30 — Ритмиг гимнастика. 9.00 — «Эртенги почта». Музыкалыг дамчыдылга. 9.30 — «Кармелюк». Уран-чечен фильм. 4-кү сериязы. 10.45 — «Кадыкшыл». 11.30 — «Беш кежээ». Уран-чечен фильм. 13.10 — Авазының школазы. 13.40 — «Бурган төрүттүнген байырлал бүдүүзүнде дүн». Мультфильм. 14.25 — Чех филармония — аныяктарга. (ЧССР-ниң телевидениези). 15.15 — А. Белинский — «Бешки он чыл». Фильм-шии. 17.05 — «Долгандыр тура кааптыңар». 18.50 — Диалог. Совет-американ харылзаалар талазы-биле маргылдаалыг чугаа. 19.30 — «Баштактаныл-даа, шыны-биле-даа». Шоодуглуг дамчыдылга. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.15 — ССРЭ-ниң Күрүнениң үлегерлиг Улуг театрының үрер хөгжүм оркестри ойнаар. 21.00 — «Үе». 21.35 —Ф. Зуппе. —Галатея». Москваның оперетта театрының шиизиниң баштайгы көргүзүү. 23.05—01.00 — Баскетбол. ССРЭ-ниң чемпионады. Эр улус. «Жальгирис». — ЦСКА. Каунастан дамчыдылга. Коньки спорту. ССРЭ чемпионады. Ленинградтан дамчыдылга. Студентилерниң кышкы бүгү делегей оюннары. Түңнел дамчыдылга.

8. ВОСКРЕСЕНЬЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

7.00 — Эртенги гимнастика. Музыка. 7.30 — «Үе». 8.15 — «Суй белек делгерезин». 8.35 — Ритмиг гимнастика. 9.20 — «Спортлото» тиражы. 9.35 — «Будильник». 10.05 — «Совет Эвилелинге бараан болуп тур мен». 11.05 — «Эртенги почта». Музыкалыг дамчыдылга. 11.35 — «Аян-чорукчулар клуву». 12.35 — «Музыка киоскузу». 13.05 — «Кедээниң шагы». 14.05 —«Кадыкшыл». 14.50 — Чиик атлетика. Делегей чемпионады. АКШ-тан дамчыдылга. 15.50 — Бистиң садывыс. 16.35 — Тоол аалдап келген. «Золушкага үш тоорукчугаш». Уран-чечен фильм. 18.00 — «Делегей панораммазы». 18.55—«Советская женщина» солунунуң шаңналы дээш синхронуг эштиишкин. 19.30 — Уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. «Мээң уйнак детективим». 21.00 — «Үе». 21.30—23.30 — Делегейниң херээженнер хүнүнге — Март 8-ке тураскааткан байырлал концерти.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — «Бистиң Александра Владимировнавыс». Док. фильм. 8.40 — «Бистер кожа чурттап турган бис». Уран-чечен фильм. 9.55 — Реклама. 10.00 — Орус чугаа. 10.30 — Свердловскиниң телевидение студиязының программазы. 11.30 — «Ыраажы Россия». Уран-чечен фильм. 1, 2 сериялары. 13.50 — Бал танцыларының күүседикчилериниң Бүгү-эвилел конкурузунуң киржикчилериниң оюн көргүзүглери. 14.50 — «Мээң үе-чергелерим». 60 чылдарның кижилериниң болгаш культура амыдырал болуушкуннарының дугайында док. фильм. 15.50 — Улуг улуска мультфильмнер. 16.20 —«Акробат Тамара Лязгина». Фильм-концерт. 16.50 —Музыкалыг мозаика. 17.25 — Музыка интервьюзу. Н. Богословский. 18.40 — Мультфильмнер. 19.00 —«Дириг бойдус». 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар». 20.15 — Делегейниң музыка культуразының эртинезинден. И. Стравинский. «Петрушка». 20.50 — «Иизер хемде». Док. фильм. 21.00— «Үе». 21.30— Даштыкы фильмниң экраны. «Үгү хүндүс кестүп кээр». (Италия). 23.15—00.35 — Коньки спорту. ССРЭ чемпионады. Ленинградтан дамчыдылга. Хаакка фристайлы ССРЭ чемпионады. Сигулдадан дамчыдылга. АКШ-ка совет теннисистерниң оюннарының түңнелдери.

КИНО

МАРТ 3-ТЕ.

«НАЙЫРАЛ»: «Дальний Восток», «Сегодня и завтра» 10.00, «Скорбное бесчувствие» 18.30, «О том, чего не было» 11.10, 13.00, 14.50, 16.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Аткинс» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Каменный цветок» 9.00, 12.20, «Капитан Пилигрима» 10.30, 14.10, «Неукротимая маркиза» 16.00, 18.40, 21.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Атака» 14.40, 16.30, 18.20 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: к/б: «Постарайся остаться живым» 18.00, 20.00 шактарда.

агаар

Республикага хар чагбас. Агаарның температуразы дүне 25—30, чамдык черлерге 15—20 градус соор. Хүндүс 6—11 градус соок, чамдык черлерге 2 градус чылыгдан 3 градус чедир соок болур.

Кызылга дүне 27—28 градус, хүндүс 8—10 градус соор.

САДЫП АЛЫКЧЫЛАРГА

Чээлиге садып алган бараанныарның ээлчеглиг төлээшкинин чогуур үезинде төлевээни дээш, бир хүнде-ле чедир төлеттинмээн түңге 0,1 хуу хөө немээр.

Бир эвес садып алыкчы ажылдан үнгеш ийи ээлчегде дадывырны, а пенсионерлер — ийи ээлчегде төлээшкинни төлевейн баар болза, бүгү төлеттинмээн түңнү болгаш ол түңден хуусаа эрткени дээш, бир хүнде-ле немешкен 0,1 хуу хөө акшазын, ээлчеглиг төлээшкинниң хуусаазы чедип кээрин барымдаалавайн, көрдүнген дүрүм ёзугаар тырттырып алыр.

Ол түңнү нотариалдыг чорудулга кылып турар органнарның негелде бижиинге үндезилеп төлеттирер.

Садып алыкчы чээлиге садып алган бараанының өртээн долу төлевейн, доктаамал чурттап турган черинден чорупкан болгаш ооң чаа барган чериниң адрезин тодарадыр аргажок апарган таварылгада, садыг бүдүрүлгези материалдарны нотариалдыг чорудулга кылыр органнарның негелде бижии-биле кады өрелиг кижиниң сөөлгү чурттап турган чериниң азы ооң эт-севин арттырган адрестерин тодараткаш, улус судунга дамчыдып бээр.

ШЫН
Адресивис: 667000.
Кызыл хоорай.
Щетинкин болгаш
Кравченко кудумчузу, 3

ТЕЛЕФОННАРЫ:

редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солуннуң индекизи 54241.
Чылда 300 катап үнер.
Хемчээли 2 парлалга амазы.
Тиражы 22108 экз.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1.

Чагыг № 3463.
ТС—00241.